

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра міжнародних економічних відносин імені Артура Голікова

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему: **«ЄВРОПЕЙСЬКА ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ ТА
НАПРЯМИ ЇЇ РОЗШИРЕННЯ»**

Виконала:

студентка 4 курсу групи УОЗ-41

спеціальності 292 –

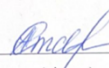
«Міжнародні економічні відносини»

освітньої програми «Міжнародні

економічні відносини»

першого (бакалаврського) рівня вищої

освіти

Старостенко А. С.

Керівник: к.е.н., доц. Мірошніченко Т. М.

Рецензент:

Харків – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
 Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
 Кафедра міжнародних економічних відносин імені Артура Голікова
 Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)
 Спеціальність 292 – «Міжнародні економічні відносини»
 Освітня програма – «Міжнародні економічні відносини»

ЗАТВЕРДЖУЮ
В.о. завідувача кафедри
міжнародних економічних
відносин
імені Артура Голікова
Марченко А.С.

«___» _____ 2024 року

ЗАВДАННЯ **НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Старостенко Анна Сергіївна

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема роботи «Європейська економічна інтеграція та напрями її розширення»

керівник роботи к.е.н., доц Мірошніченко Т.М.,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від “24” січня 2024 року № 4002-5/166

2. Строк подання студентом роботи 27.05.2024

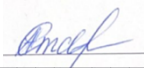
3. Перелік питань, які потрібно розробити

дослідити основні теорії європейської економічної інтеграції; визначити етапи розширення європейської економічної інтеграції; з'ясувати особливості розширення європейської економічної інтеграції після Брекситу; визначити динаміку економічного розвитку України в умовах євроінтеграційного курсу; з'ясувати перспективи європейської економічної інтеграції України у сучасних умовах.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1.	Теоретичні засади європейської економічної інтеграції
2	Аналіз європейської економічної інтеграції

5. Дата видачі завдання 01.12.2023

Студент Старостенко А.С.
 (підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи Мірошніченко Т.М.
 (підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

Вступ	5
Розділ 1. Теоретичні засади дослідження європейської економічної інтеграції	7
1.1. Теорії європейської економічної інтеграції	7
1.2. Етапи розширення європейської економічної інтеграції	15
висновки до першого розділу	26
Розділ 2. Аналіз європейської економічної інтеграції	29
2.1. Особливості розширення європейської економічної інтеграції після Брекситу	29
2.2. Динаміка економічного розвитку України в умовах євроінтеграційного курсу	38
2.3. Перспективи європейської економічної інтеграції України у сучасних умовах	55
Висновки до другого розділу	62
Висновки	65
Список використаних джерел	68

ВСТУП

Актуальність. Європейська інтеграція є процесом розвитку та поглиблення партнерських відносин та співробітництва між європейськими державами в різних галузях. Інтеграційний процес у Європі як політико-економічний феномен оформився роки після Другої Світової війни, що пояснюється важким економічним становищем країн регіону у період. Європейська інтеграція пройшла шлях від співробітництва держав виключно у сфері економіки до створення Європейського союзу – унікального інтеграційного об'єднання, що має ознаки міжнародної організації та наддержавної освіти.

Процес інтеграції у Європі відбувався активно, швидко розширюючись у географічному плані. Наймасштабнішим розширенням Євросоюзу вважається включення до його лав держав Нейтральної та Східної Європи, а також середземноморських країн у 2004 році. Важливість дослідження полягає у вивченні та окресленні глобальних явищ, що відбуваються в даний час, а також у вивченні взаємодії Європейського Союзу з країнами, які прагнуть вступу, і потенційними кандидатами, починаючи з другої половини XX ст. до сьогодення. Прогрес ЄС спрямований на посилення сфер економіки, політики, культури та суспільства через колективні зусилля його держав-членів. Наразі Європейський Союз намагається подолати багато кризових ситуацій, таких як фінансова криза, проблема безробіття та приплив біженців. Проте ЄС, як і раніше, не втрачає своєї привабливості для східних сусідів. Асоційовані країни, такі як Грузія, Молдова та Україна продовжують демонструвати готовність до подальшого наближення до ЄС, тримаючи курс, перш за все, на членство.

Метою дослідження є визначення особливостей європейської економічної інтеграції та напрямків її розширення. Для досягнення мети у кваліфікаційній роботі були поставлені такі **завдання**:

- дослідити основні теорії європейської економічної інтеграції;
- визначити етапи розширення європейської економічної інтеграції;
- з'ясувати особливості розширення європейської економічної інтеграції після Брекситу;
- визначити динаміку економічного розвитку України в умовах євроінтеграційного курсу;
- з'ясувати перспективи європейської економічної інтеграції України у сучасних умовах.

Об'єкт дослідження – процес європейської економічної інтеграції.

Предмет дослідження – особливості розвитку європейської економічної інтеграції та напрямків її розширення.

Інформаційну базу досліджень склали статистичні дані Statista, Мінфіну України, Євростату, Світового банку, а також звіти та аналітичні матеріали Європейської комісії, наукові статті, звіти та прогнози аналітичних центрів, а також матеріали з офіційних веб-сайтів міжнародних організацій та урядових установ.

Робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків; містить 75 сторінок тексту, 6 рисунків, 13 таблиць. Список джерел містить 72 найменувань літератури, 48 електронних публікацій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

1.1. Теорії європейської економічної інтеграції

Інтеграція – це утворення єдиного цілого з розрізнених частин, у результаті всіх учасників інтеграційного процесу виникає якась нова якість і якості, якими раніше де вони мали [37]. Європейська інтеграція є інтеграційним процесом на регіональному рівні, феномен якого зародився після закінчення Другої світової війни.

Для регіональної інтеграції як міжнародного процесу характерні такі риси:

1) Інтеграція лише на рівні регіону має ефективність і користь всім її учасників, тобто, спираючись на термінологію теорії ігор, є грою з позитивною сумою.

2) Регіональна інтеграція сприяє більш тісній взаємодії держав-членів об'єднання, що веде до виділення певною мірою з навколишнього світу. Часто в таких випадках можна відзначити дискримінацію відстаючих гравців регіону чи країн, які не входять до регіонального інтеграційного угруповання.

3) Переваги регіональної інтеграції багато в чому пояснюються тим, що гравці добровільно, усвідомлено та цілеспрямовано прагнуть зближення та формування об'єднання на регіональному рівні для вирішення спільних завдань та досягнення спільних інтересів. Варто зазначити, що діяльність ТНК, неурядових організацій та інших акторів міжнародних відносин, що веде до конвергенції держав, не є регіональною інтеграцією. Тільки завдяки діям національних урядів складаються умови появи регіонального інтеграційного об'єднання [24].

4) Характер регулювання відносин усередині інтеграційної угруповання регіонального рівня відрізняється від юрисдикції міжнародних організацій: перші наділені повноваженнями контролювати як внутрішні, і зовнішні процеси країн-учасниць, тоді як міжнародні організації мають право

координувати переважно транскордонних відносин, тобто таких відносин, які мають міжнародний елемент і часто є об'єктом міжнародного права.

5) Серед відмінних рис регіональної інтеграції можна назвати широкий спектр сфер громадської діяльності, які вона охоплює: політика, економіка, екологія, юриспруденція, освіта, наука тощо.

6) Об'єднання на регіональному рівні, як правило, знаходиться на достатньому ступені інституціоналізації інтеграційних відносин, володіючи загальними органами та загальною нормативною базою [24].

Зрештою, специфічною характеристикою регіонального інтеграційного угруповання є уявлення про спільне майбутнє її членів та їх загальні перспективи, яке часто базується на цивілізаційно-культурній та історичній спільності. Такий погляд на розвиток інтеграційного об'єднання сприяє формуванню взаємних твердих зобов'язань між його учасниками.

Незважаючи на наявність існуючих особливостей регіональної інтеграції, нині в науці немає загальновизнаного визначення регіональної інтеграції. Загалом під цим терміном можна розуміти процеси взаємного доповнення та зрощування національних економічних систем, що відбуваються під цілеспрямованим впливом держав, що призводять до посилення їхньої взаємозалежності [13]. Говорячи про європейську економічну інтеграцію, її можна визначити як процес інтеграції в різних сферах суспільного життя держав, які частково або повністю перебувають у Європі.

Європейська інтеграція, що бере витоки в 1950-х рр., була і залишається об'єктом дослідження різних наукових шкіл та напрямів. Загалом можна виділити три фундаментальні теорії, на основі яких було розроблено широкий спектр концепцій стосовно питання інтеграції на європейському просторі (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Теоретичні підходи до дослідження європейської інтеграції

Парадигма	Теорія	Представник	Час	Сутність
Реалізм	Міжурядовий підхід	С. Хоффман	середина 1960-х років.	Розглядає європейську інтеграцію як процес, провідна роль у якому належить національним державам, які мають власні цілі та інтереси, і який забезпечується рахунок співробітництва суверенних держав у галузях, які стосуються сфері спільних інтересів.
	Ліберальний інтер-горментменталізм	Е. Моравчик	кінець 1990-х років.	Поділяє принцип пріоритетної ролі національних держав, висунутий міжурядовим підходом, і доповнює, що переговорна сила держав сприяє розвитку інтеграції, оскільки під час ведення переговорів вдається укласти важливі угоди та угоди, виконання яких мають слідувати наднаціональні структури.
	Теорія «конфедерації»	Ф. Міттеран	кінець 1980-х років.	Являє собою погляд на Європу як конфедерацію, що включає не лише країни ЄЕС, а й нові європейські демократії, в основі якої лежать політичний та юридичний аспекти.
Неофункціо-налізм	Класичний неофункціонлізм	Е. Хаас	середина 1950-х років.	Визначає інтеграцію як процес, якому властиво з часом розвиватися та набувати власної динаміки, захоплюючи при цьому нові сфери співробітництва - так званий ефект переливу.
	Оновлений неофункціонлізм	Ф. Шміттер, А. Німанн	кінець 1990-х-початок 2000-х рр.	Доповнює класичну теорію, пропонуючи нові моделі розвитку інтеграції та розглядаючи європейську інтеграцію як діалектичний процес, на який впливають дві протилежні сили: прагнення до збереження національного суверенітету та зацікавленість у поглибленні співпраці у сферах, що входять у поле спільних інтересів.
Федералізм	Класичний функціоналізм	А. Спіннелі	1950-ті роки	Виходить із необхідності створення федерації, що об'єднує європейські держави, на конституційній основі, яка передбачає наявність договору, що підтверджує наміри країн щодо участі в даному об'єднанні, та Конституції як головного нормативно-правового акту, що визначає внутрішній федеративний устрій.
	«Функціональні» федералізм	Ж. Моїне	1950-ті роки	Спирається на ідеї про важливість поступового переходу до європейської федерації та інтеграції у сферах, що становлять сферу спільних інтересів.

Таблиця складена автором за матеріалами: [18, 20, 33, 45].

Першою основною парадигмою є реалізм, для якого характерні такі принципи щодо європейської інтеграції:

- ключовими акторами інтеграційних процесів виступають національні держави, які мають суверенітет і великий перелік владних повноважень;
- суверенні держави у процесі інтеграції прагнуть до збереження своєї незалежності та влади;
- інтеграція є особливою формою міжнародного співробітництва;
- принаймні термін «інтеграція» може замінюватись терміном «співпраця» [65].

У результаті свого розвитку теорія реалізму втілювалася у формах як конфедератам, інтернаціоналізм, юніонізм, міжурядовий підхід та інших. Серед відгалужень реалістичної парадигми найбільш розробленими стали теорія «конфедерації» Ф. Міттерана і міжурядовий підхід З. Хоффмана.

План європейської конфедерації, запропонований французьким президентом Ф. Міттераном в 1989 р., включав три основні пункти [45]:

- сприяти присутності СРСР Європі з метою забезпечення регіональної безпеки;
- налагодити співпрацю з постсоціалістичними державами Центральної та Східної Європи без їхнього входження до Європейського економічного співтовариства (ЄЕС);
- сприяти поглибленню західноєвропейської інтеграції;
- включити всі країни Європи до конфедерації політичного та юридичного характеру, не торкаючись питань економіки [66, с. 136].

Міжурядовий підхід, основоположником якого вважається американський учений С. Хоффман, виходить із наступних уявлень щодо європейської інтеграції:

- головна роль європейської інтеграції відводиться національним

державам;

- суверенні держави входять у інтеграційний процес на регіональному рівні під впливом міжнародної обстановки;
- інтеграція сприймається як гра з нульової сумою, у якій переможцю дістається все;
- держави прагнуть насамперед реалізувати свої національні цілі, проте готові до співробітництва в галузях другорядної значущості, що становлять спільний інтерес [58].

Концепція ліберального інтерговернменталізму, запропонована американським професором Е. Моравчиком 1998 р., виходить із тих самих поглядів на роль держави у процесі інтеграції, як і міжурядовий підхід. Однак цей підхід трактує європейську інтеграцію як низку раціональних виборів національних держав, зумовлених конкретною внутрішньою ситуацією. При цьому інтеграція багато в чому залежить від переговорної сили держав, які прагнуть досягти бажаних цілей під час взаємодії з іншими країнами. Дотримання укладених угод та угод забезпечується у вигляді створення наднаціональних інститутів, яким національні держави передають частину своїх владних повноважень [67].

Іншою фундаментальною теорією, що аналізує інтеграційні процеси в Європі, є неофункціоналізм, ідеологом якого вважається американський політолог Е. Хаас. В основі цієї концепції лежать ідеї функціоналізму, проте, на відміну від останнього, неофункціоналізм не є противником інтеграції, а, навпаки, є аналітичним інструментом регіональних інтеграційних процесів. Інтеграцію Е. Хаас визначав як процес, спрямований на переконання політичних акторів на національному рівні змістити лояльність, очікування та політичну діяльність у бік нового центру, інститути якого мають або вимагають юрисдикції над раніше існуючими національними державами [58].

Загалом можна виділити три основні положення, що висувуються неофункціоналістами щодо європейської інтеграції:

- виникнення ефекту переливу («*spillover*»), який означає, що інтеграція з часом починає активно розвиватися і залучати до себе все нові та нові сектори;
- поглиблення інтеграції веде до розширення повноважень наднаціональних інститутів, які, своєю чергою, стають зацікавленими ще більш глибокої інтеграції;
- ефективність роботи наднаціональних інститутів сприяє появі нових національних інтересів, реалізація яких здійснюватиметься на регіональному рівні [58].

Неофункціоналістська доктрина швидко набула популярності і стала домінуючою в теорії європейської інтеграції, проте «криза порожнього крісла» 1965-1966 років. став практичною демонстрацією її недосконалості [55]. Надалі неофункціоналізм зазнав серйозної критики, насамперед із боку представників міжурядового підходу. У зв'язку з цим Е. Хаас охарактеризував власну теорію як застарілу, проте його послідовники, дотримуючись ключових принципів неофункціоналізму, доопрацювали її, висунувши нові концепції з урахуванням отриманої критики. Так, наприклад, Ф. Шміттер трансформував положення про автоматичний перелив в альтернативну модель, що передбачає сім можливих варіантів розвитку інтеграційних процесів: безпосередньо перелив, а також обмеження, нарощування, економія, плутанина, скорочення та інкапсуляція [67]. А. Німанн, у свою чергу, запропонував теорію, згідно з якою інтеграція не може розглядатися як автоматичне і виключно динамічне явище, оскільки є діалектичним процесом, що протікає за певних умов. Діалектика інтеграції, за А. Німаном, виявляється у наявності як динамічних, і протидіючих сил. Останні можуть виявлятися у двох формах:

- суверенітет-свідомість, що є групою політичних акторів на національному рівні, які виступають проти делегування повноважень на користь наднаціональної структури;

– внутрішні утиски та відмінності країн, що означають обмежену автономію дій національних урядів через особливості внутрішньої політичної системи [57, с. 136].

Таким чином, неофункціоналістська парадигма, під впливом критики, не зникла з наукового поля теорії європейської інтеграції, а продовжує вдосконалюватись та розвиватися.

Нарешті, до тріади фундаментальних теорій, що стосуються сфери інтеграційних процесів у Європі, входить федералістська концепція, поява якої відносять до періоду після Другої світової війни. У цей час європейські держави знаходилися у пошуках організації такої системи регіональних відносин, яка б дозволяла мирно долати національні протиріччя та максимально уникати конфліктів. З погляду представників федералізму, саме створення європейської федерації призведе до забезпечення миру та безпеки у регіоні внаслідок її структурних особливостей та завдань [60]. Вирізняється ряд відмінних рис, властивих федералізму як концепції регіональної інтеграції:

- часто федералізм сприймається як нормативна теорія чи політичний рух, а чи не аналітичний підхід до вивчення інтеграційних процесів;
- федералізм більшою мірою приділяє увагу причин, а не можливостей та умов освіти суверенними державами федерації;
- федералісти підтримують тезу про те, що національні держави втратили права власності, оскільки не можуть забезпечувати політичну та економічну безпеку свого населення;
- федералізм спирається на ідею поділу влади на два рівні: центральна влада в особі федерації та влада держав, що входять до її складу;
- зазвичай федералізм розуміється як спосіб об'єднання раніше автономних територіальних одиниць з метою створення нової форми союзу, який має центральну владу і в якому одиниці зберігають деякі повноваження;
- кінцевою метою для федералістів щодо інтеграційних процесів у

Європі виступає утворення федерації - суверенної держави, що об'єднує європейські країни як регіональні одиниці та включає їх у механізм спільного прийняття рішень [60].

У рамках федералістської концепції виділяються дві течії, що відрізняються питанням способу досягнення європейської федерації. Представники першого напрямку, класичні федералісти на чолі з італійським державним діячем А. Спіннелі, підтримували швидкий конституційний підхід, згідно з яким створення федерації мало на увазі конституційну революцію, ініційовану політичними елітами. А. Спіннелі характеризував природу федерації як подвійну, оскільки вона є і договором між державами, згідно з яким вони передають частину своїх повноважень на користь наднаціонального органу, та конституцію, яка визначає структуру організації даного союзу країн [56].

Прихильники другого напрямку, відомого як «функціональний» федералізм, представником якого є французький державний діяч Ж. Монне, поділяли думку, що створення європейської федерації не може бути результатом революційних змін, а має відбуватися поступово, являти собою процес встановлення функціональних зв'язків між державами в тих сферах, де національний суверенітет мав вирішальне значення [60]. Ж. Монне розглядав суверенітет з погляду влади та ефективності та вважав, що якщо передача частини повноважень наднаціональній структурі сприяє створенню кращих умов, то це не є його обмеженням, а навпаки є розширенням суверенітету.

В цілому, федералізм відіграв важливу роль на початковому етапі європейської інтеграції в післявоєнний період, проте незабаром втратив свою значущість як практичний підхід, оскільки більшою мірою був нормативною теорією. Провал певних регіональних проєктів, зокрема Європейського оборонного співтовариства, послабив федералістський рух, але не призвів до його зникнення. Ідеї про створення федерації в Європі продовжували фігурувати, але недоробки теоретично, а також небажання країн обмежувати

суверенітет на користь наднаціональної структури не дозволили федералістам реалізувати свою головну мету на практиці.

Отже, інтеграція передбачає утворення нової спільності. Європейська економічна інтеграція є інтеграційним процесом на регіональному рівні, якому притаманні специфічні риси. З моменту свого зародження вона стала об'єктом численних досліджень, у ході яких було висунуто різні теорії, що пояснюють сутність та причини даного процесу. Найбільш популярними та розробленими стали концепції реалістичної, нефункціональної та федералістичної парадигм, що пропонують такі теорії як міжурядовий підхід, ліберальний інтерговернменталізм, неофункціоналізм, функціональний федералізм, тощо. Нині у науковому співтоваристві пріоритетними теоріями вважаються ліберальний інтерговернменталізм та оновлений неофункціоналізм, тоді як положення федералістичної концепції розглядаються як архаїчні та несучасні.

1.2. Етапи розширення європейської економічної інтеграції

ЄС – унікальний економічний та політичний союз між 27 європейськими країнами. До його складу входять Австрія, Бельгія, Болгарія, Угорщина, Німеччина, Греція, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Швеція та Естонія [69].

Європейська інтеграція є міжнародним феноменом, активний розвиток якого припав на період після Другої світової війни. Проте передумови становлення європейської інтеграції склалися досить давно. У таблиці 1.2 відображено основні чинники розвитку інтеграційних процесів у Європі та їхню сутність.

Час після Другої світової війни став важливим етапом для європейських інтеграційних процесів, оскільки в цей період сформувалися об'єктивні причини для їхнього подальшого розвитку. Серед них можна виділити дві основні групи причин: політичні та економічні [12].

Таблиця 1.2

Передумови європейської інтеграції та їх зміст

Передумова	Зміст
Історична роль Європи та місце у світі	Епоха великих географічних відкриттів, період колонізації, поширення європейських цінностей зробили Європу світовим лідером і дозволили їй транслювати свій вплив інші країни, змістивши їх у бік європоцентричності. При цьому у європейців сформувалося уявлення про особливе становище у світі та сприйняття інших культур та цивілізації як інших, відмінних від
Географічне положення та територіальні особливості	У невеликій за площею Європі з давніх-давен склалася система регіональної взаємодії, заснована на співпраці в різних сферах.
Європейська ідентичність і схожість у політичному, економічному та	Європейським державам властиві такі атрибути як демократія, верховенство закону, забезпечення та захист прав людини, прагнення соціальної справедливості та економічного прогресу.
Наявність «європейської ідеї»	Ідеал європейської єдності, в основі якої лежать різні цінності: від християнських цінностей та ідеї світу до балансу сил та

Таблиця складена автором за матеріалами: [30].

З підписанням низки угод у 1945 р. склалася нова система міжнародних відносин, Ялтинсько-Постдамська, відмінними рисами якої стали конфронтаційний характер, що виявився у формі холодної війни, та поділ світу на сферу впливу двох наддержав та пов'язану з цим появу соціалістичного та капіталістичного блоків. Таким чином, Європа виявилася поділена між двома полюсами біполярного світу: західна частина увійшла до складу капіталістичного табору, а східна перейшла під контроль соціалістичного блоку. У зв'язку з цим у Західній Європі виникла необхідність створення інтеграційного об'єднання, яке дозволило б відновити зруйновану війною економіку, забезпечити безпеку на регіональному рівні та загалом співпрацювати в галузях, що становлять сферу спільних інтересів.

У науковій літературі вирізняється кілька підходів до періодизації інтеграційних процесів у Європі. Одним із найбільш ґрунтовних та широких підходів є схема, що виділяє п'ять етапів європейської інтеграції (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Етапи розвитку інтеграційних процесів у Європі

Етап	Період	Зміст
1.	кінець 1940-х-1950-ті рр.	Початок європейської інтеграції, започаткування низки регіональних організацій, що координують питання спільного розвитку
2.	кінець 1950-х – початок 1970-х років.	«Золоте століття» європейської інтеграції, створення ключових економічних організацій та поступовий перехід до політичного союзу.
3.	1970-ті – середина 1980-х рр.	Перша криза в процесі інтеграції, що породила принцип «евросклерозу», а також включення до інтеграційного процесу Великобританії, Данії та Ірландії. Прагнення поглибити політичний аспект інтеграції.
4.	кінець 1980-х – початок 1990-х років.	Повернення до інтенсивного інтеграційного процесу, завершення формування єдиного внутрішнього ринку, підписання основного для ЄС документа - Маастрихтського договору 1992 року
5.	1990-ті – тепер. час	Значне поглиблення інтеграції в економічній, валютній та політичній сферах, поява військового компоненту, включення до інтеграційного процесу країн Східної Європи.

Таблиця складена автором за матеріалами: [20].

Економічна ситуація у країнах Європи у аналізований період також сприяла посиленню інтеграційних процесів у Європі. Початком розвитку європейської економічної інтеграції стала установа у 1948 р. у рамках плану Маршалла Організації Європейського економічного співробітництва (ОЄЕС) [20]. Ціллю Організації виступала координація проектів Сполучених Штатів Америки (США) щодо відновлення європейської економіки після Другої світової війни. Із завершенням плану Маршалла ОЄЕС зосередилася на вирішенні регіональних економічних проблем, а також забезпечувала умови для поглиблення інтеграційних процесів у країнах Європи в галузі економіки. У 1961 р. Організація була реформована і стала називатися Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), таким чином розширивши географічні рамки своєї діяльності. У 1951 р. Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Франція та Федеративна Республіка Німеччина (ФРН) підписали Паризький договір, який передбачав створення структури наднаціонального

характеру, спрямованої на регулювання кам'яновугільної, залізорудної та металургійної промисловості країн-учасниць, відомої як Європейське об'єднання сталі (ЕОУС) [10]. ЕОУС відповідала економічним цілям того часу, сприяючи економічному розвитку держав, які підписали договір, і загалом вплинула на подальший розвиток інтеграції в Європі.

Кожен етап становлення інтеграції в Європі ознаменовувався укладенням угод та договорів, на основі яких засновувалися інтеграційні органи та структури. Як було зазначено раніше, першим фундаментальним документом став Паризький договір 1951 р., що передбачав створення Європейського об'єднання вугілля та сталі. Значимість цієї угоди з погляду розвитку інтеграційних процесів полягала, по-перше, у закріпленні та інституціоналізації прагнення європейських держав до об'єднання, по-друге, мала важливе політичне значення для франко-німецьких відносин.

Наступними за рівнем важливості у розвиток європейської інтеграції стали Римські договори, підписані 1957 р. тієї ж «шісткою» країн: Бельгією, Італією, Люксембургом, Нідерландами, Францією та ФРН [9]. На основі першого документа було засновано Європейське економічне співтовариство (ЕЕС), друге передбачало створення Європейського співтовариства з атомної енергії (Євроатом). ЕЕС мав величезне значення для поглиблення інтеграційних процесів у Європі, оскільки ставив за мету створення митного союзу, перехід до безмитної торгівлі, забезпечення вільного руху факторів виробництва та єдиної політики у сфері сільського господарства між країнами-учасницями [13].

У 1965 р. було підписано «Договір злиття» або Брюссельський договір, що передбачав об'єднання трьох організацій, що існували в одну, і формування, таким чином, Європейських спільнот [8]. Подібне злиття означало появу нової інтеграційної правової системи, відмінністю якої була міжнародна правосуб'єктність.

Колосальне значення для розвитку європейської інтеграції мав Єдиний

Європейський акт (ЄЕА) 1986, спрямований на розширення та поглиблення інтеграційного процесу [7]. Документ передбачав швидкий перехід до єдиного внутрішнього ринку, створення умов для формування економічного та валютного союзу, а також торкався питань координації зовнішньої політики держав-членів.

Договір ЄС, чи Маастрихтський договір, підписаний 1992 р., став основним документом нової інтеграційної структури - Євросоюзу [6]. Ця структура включала систему з трьох опор: Європейські співтовариства, Загальна зовнішня політика та безпекова політика та Поліцейська та судова співпраця у кримінальних справах. Крім цього, запроваджувалися так звані «маастрихтські критерії» - сукупність показників фінансово-економічного розвитку країни, на основі яких ухвалювалося рішення щодо можливості її входження до зони євро.

Маастрихтський договір мав велике значення для розвитку європейської інтеграції, оскільки в ньому знайшли відображення актуальні тенденції інтеграційних процесів у Європі, зокрема:

- започаткування нової інтеграційної структури, діяльність якої охоплює всі найважливіші сфери;
- сприяння подальшому поглибленню інтеграції європейських країн через обмеження національного суверенітету та розширення повноважень наднаціональних органів;
- юридичне закріплення переходу європейських країн до вищого ступеня економічної інтеграції - економічного та валютного союзу;- реформування існуючих інститутів європейської інтеграції та трансформації їх у єдину інституційну систему ЄС [15].

Амстердамський договір 1997 р. вніс зміни до положень Договору про ЄС [5]. Так, по-перше, було визначено умови входження до Євросоюзу. По-друге, було встановлено компетенцію органів ЄС, яка включала загальне міграційне законодавство та акти в галузі цивільного права; було активізовано

міжурядове співробітництво з питань юстиції та внутрішніх справ. По-третє, у правову систему було додано Шенгенські угоди [12, с. 29]. По-четверте, новий договір також торкнувся сфери зовнішньополітичної діяльності та забезпечення безпеки, закріпивши прагнення Євросоюзу захищати свої інтереси та транслювати їх на зовнішній світ. Крім того, було переглянуто структуру колишнього договору, зокрема, було видалено застарілі статті та змінено їх нумерацію.

У 2001 р. було підписано Ніцький договір, який також вносив поправки до Маастрихтського договору [4]. У новому документі закріплювалася мета сприяти поглибленню та розширенню європейської інтеграції, у т.ч. рахунок включення до Євросоюзу держав Східної Європи. Договір також містив положення щодо реформування низки інститутів ЄС, зокрема, зміни числа представників у Європарламенті та трансформації судової системи. У таблиці 4 представлена класифікація стадій економічної інтеграції, розроблена угорсько-американським економістом Б. Баласса.

Таблиця 1.4

Форми економічної інтеграції щодо Б. Баласса

Зона вільної торгівлі (ЗВТ)	Скасування торгових бар'єрів усередині зони
Митний союз (МС)	ЗВТ + єдиний митний кордон
Загальний ринок (ЗР)	ТС + вільне переміщення всіх факторів виробництва
Економічний союз (ЕС)	ЗР + проведення спільної економічної політики
Повна економічна інтеграція	ЕС + єдина економічна та валютно-фінансова політика

Таблиця складена автором [3].

На початку ХХІ ст. європейська інтеграція перебувала на піку свого розвитку, у зв'язку з чим було зроблено спробу створити Конституцію ЄС. Проект Конституції був розроблений до 2004 р. та називався Договір про введення в дію Конституції для Європи. Така назва відображала міжнародно-правові особливості Євросоюзу як інтеграційної структури. По-перше, слово «договір» вказувало на те, що ЄС має риси держави, але не є таким де-факто. По-друге, наявність терміна «конституція» у назві документа наголошувала на подібності Євросоюзу до федеративної держави. По-третє, формулювання

«для Європи» мало на увазі перспективи подальшого розширення європейської інтеграції та включення до ЄС усіх європейських країн. Проект містив у собі такі положення [14]:

- реформування внутрішньої інституційної структури на користь єдиної правосуб'єктності та єдиної Конституції;
- зміна системи законодавства: поділ нормативно-правових актів на законодавчі та незаконодавчі;
- запровадження елементів федеративного устрою шляхом поділу компетенцій за рівнями влади;
- реструктуризація існуючих органів політичної системи;
- закріплення права на вихід із ЄС;
- продовження розвитку економічної інтеграції через включення всіх держав-членів до єврозони;
- заснування офіційної символіки [27].

Проте, незважаючи на такий високий інтеграційний рівень та прагнення до подальшого поглиблення та розширення інтеграційного процесу, низка країн, що входять до ЄС, відмовилися від ідеї ухвалення єдиного основного закону у вигляді Конституції. Серед причин такого рішення можна назвати такі: по-перше, можлива втрата національного суверенітету внаслідок переходу до юрисдикції ЄС низки важливих державних повноважень; по-друге, фінансові зобов'язання, що сприймалися населенням країн як тягар; по-третє, післяконституційний устрій, який мав на увазі введення особливої системи розподілу голосів, через яку деякі розвинені, але невеликі держави втратили б свою політичну вагу в рамках ЄС [29].

З метою подолання інституційної кризи урядами держав-членів Євросоюзу, що виникла в той період, був підписаний Лісабонський договір 2007 р [3]. Документ був прийнятий як альтернатива Конституції ЄС, що не набула чинності, а також був спрямований на зміну внутрішнього устрою Євросоюзу на користь підвищення його ефективності. Наприклад:

- ЄС отримав статус юридичної особи і став єдиною, в рамках Європи, інтеграційною структурою, яка має міжнародну правосуб'єктність;
- було ліквідовано систему трьох опор, встановлену договором 1992 р.;
- було запроваджено нову класифікацію компетенцій усередині ЄС: виняткову, спільну та «підтримуючу, координуючу та доповнюючу»;
- визнання за громадянами ЄС переліку прав, включених до Хартії основних прав 2000;
- зміна компетенцій у галузі зовнішньої політики та безпеки;
- заснування посади Голови Європейської ради, до повноважень якої входить подання ЄС на міжнародній арені, координація роботи Ради та забезпечення єдності в рамках Євросоюзу;
- трансформація статусу Європейської ради, яка стає повноцінним інститутом ЄС;
- розширення сфер діяльності Євросоюзу;
- широке застосування голосування кваліфікованою більшістю;
- зміцнення становища Європейського парламенту у законодавчій системі [36].

Таким чином, європейські інтеграційні процеси були інституційно оформлені та представлені у формі особливого інтеграційного об'єднання – Євросоюзу.

Варто зазначити, що інтеграція в Європі не завжди йшла шляхом поглиблення та розширення – часто вона зустрічала опір в особі євроскептиків та антиглобалістів. Саме це було однією з причин відмови від ратифікації Договору про запровадження Конституції для Європи у низці країн, що входять до ЄС.

Повертаючись до тези про те, що до початку XXI ст. європейська інтеграція досягла вкрай високого ступеня розвитку, важливо сказати, що в

цей же період на її частку випало безліч серйозних криз, які так чи інакше вплинули на інтенсивність інтеграційних процесів у Європі. Так, окрім інституційного занепаду 2004-2005 рр., Євросоюз зіткнувся з борговою кризою та міграційним колапсом.

Сукупність цих проблем у поєднанні з неефективним підходом до їх вирішення та недостатніми зусиллями щодо їх запобігання, а також відсутність консенсусу з найважливіших питань та загальна гетерогенність політичних інтересів держав-членів ЄС призвела до зростання євроскептичних настроїв та посилення дезінтеграційних процесів. На малюнку рис. 1.1 показано динаміку несприятливого ставлення до ЄС серед держав-учасниць за останні 5 років.

Однією з найбільш євроскептичних країн ЄС можна назвати Грецію, яка вступила в об'єднання в 1981 р. Причинами такого ставлення до Євросоюзу є економічна ситуація в країні, що склалася внаслідок боргової кризи, коли дефіцит грецького державного бюджету становив близько 13%, а державний борг дорівнював 115%. ВВП [48]. У 2012 р. становище стало настільки критичним, що в аналітичних колах активно форсувалася ідея «*Grexit*» – можливого виходу Греції з Євросоюзу. При цьому, незважаючи на досить високий рівень євроскептицизму серед грецького населення, «розлучення» з ЄС є більш привабливим для інших держав-членів внаслідок їхньої незацікавленості у наданні фінансової допомоги економіці Греції. Для самої країни вихід із об'єднання може обернутися посиленням кризи та повною дестабілізацією внутрішньої ситуації.

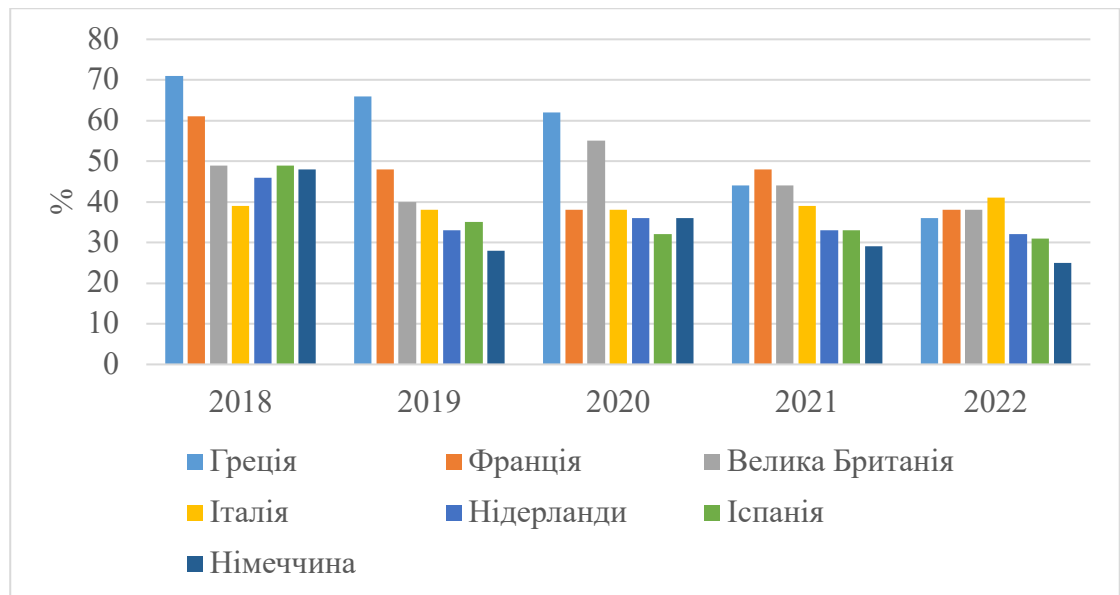

Рис. 1.1. Показники євроскептицизму у країнах-членах у 2016-2022 роках.

[69]

Досить сильними є євроскептичні ідеї і у Франції. Так, у 2017 р. концепція «розлучення» Франції з Євросоюзом, яка отримала назву «*Frexit*», широко використовувалася в ході національних президентських виборів, а деякі кандидати заявили про готовність провести референдум, аналогічний британському у разі своєї перемоги.

Аналізуючи причини французького євроскептицизму, можна виділити три групи факторів:

- соціально-економічні чинники: нераціональні фінансові витрати на користь ЄС, проблема безробіття в країні та вплив Євросоюзу на її врегулювання, розбіжність моделей соціальної політики та можливий вплив криз ЄС на Францію;
- культурні фактори: відносно невисокий ступінь ототожнення з ЄС з боку французів; наявність серед частини населення Франції думки, що національні інтереси недостатньо представлені на рівні ЄС; побоювання розмивання французького суверенітету;
- інституційні чинники: зростання незадоволеності французів

демократією Євросоюзу, падіння довіри до ключових структур ЄС [58].

Наразі тенденція до євроскептичних настроїв у Франції йде на зниження, що можна пояснити підтримкою французами інтеграційного процесу в Європі та превалюванням вигод від членства в ЄС над його недоліками.

Стосовно проблеми дезінтеграції в Євросоюзі, необхідно наголосити, що інтеграційний процес сам по собі не є категоричним та однорідним, для нього властиві стадії як прогресу, так і регресу. Тому низка вчених розглядає сучасну європейську інтеграцію з позицій теорії диференційованої інтеграції, тобто. такого типу інтеграції, коли держави зацікавлені в об'єднанні та співробітництві, але не в усіх сферах. Наочною ілюстрацією цього виступає відмова Великої Британії та Данії вступити до зони євро [60]. Країни вирішили зберегти національну валюту, таким чином не йдучи шляхом інтеграції в цій сфері, але продовжуючи співпрацю та кооперацію за іншими напрямками.

У таблиці 1.5 наведено можливі пояснення криз ЄС на основі теорій європейської інтеграції.

Таблиця 1.5

Причини кризи ЄС з погляду деяких інтеграційних теорій

	Міжурядовий підхід	Неофункціоналізм	Постфункціоналізм
Причини кризи	Екзогенні: міжнародні виклики, внутрішні зміни	Ендогенні та міжнародні: «перелив»	Ендогенні та внутрішні: євроскептицизм
Механізм кризи	Переговори	Ефект колії	Політизація
Умови виходу із кризи	Міжурядові переваги та розстановка сил	Взаємозалежність, наднаціональна автономія та продуктивність	Ізоляція
Типовий результат кризи	-	Позитивний ефект: еластичність, інтеграція	Негативний ефект: стагнація, дезінтеграція

Таблиця складена автором [59].

На думку інших експертів, на поточному етапі для ЄС у цілому характерні дезінтеграційні процеси. При цьому тут погляди розходяться: перші вважають, що дезінтеграція незворотна і над Євросоюзом нависає загроза розпаду, другі

вважають, що дезінтеграція оборотна, ЄС як інтеграційна структура продовжить своє існування, проте склад учасників зміниться, треті говорять про очевидну оборотність європейської дезінтеграції, її позитивний вплив на ЄС та його потенціал самовдосконалення.

Ще одна група аналітиків вважає, що Євросоюз продовжує рухатися шляхом інтеграції і немає причин розглядати поточний етап його розвитку як безпосередній дезінтеграційний процес. Вони також висувають думку, що кризові явища, включаючи вихід Великої Британії з ЄС, не матимуть негативного ефекту на динаміку європейської інтеграції, а, навпаки, сприятимуть консолідації та зростанню прагнення до збереження об'єднання [38].

Узагальнюючи вищесказане, можна дійти невтішного висновку, що у час європейська інтеграція перебуває в такому шаблі розвитку, яку не можна охарактеризувати однозначно. З одного боку, інтеграційні процеси в Європі сповільнилися через низку серйозних криз, тенденції до розширення ЄС на схід та звуження його на заході, а також різноманітності політичних, економічних та соціокультурних інтересів держав-членів. З іншого боку, для будь-якого інтеграційного процесу властиві періоди стагнації і навіть регресу, у зв'язку з чим не можна вказати позитивно на явище європейської дезінтеграції та руйнівний вплив згаданих раніше криз. Розглядаючи процес становлення інтеграції в Європі, варто відзначити її плавну еволюцію з регіональної економічної організації в унікальну інтеграційну структуру, що має ознаки міждержавності та наддержавності, що має особливий міжнародно-правовий статус і поєднує елементи економічного, валютного і політичного союзу.

Висновки до першого розділу

1. Регіональна економічна інтеграція передбачає утворення нової спільності. Європейська економічна інтеграція є інтеграційним процесом на

регіональному рівні, якому притаманні специфічні риси. З моменту свого зародження вона стала об'єктом численних досліджень, у ході яких було висунуто різні теорії, що пояснюють сутність та причини даного процесу. Найбільш популярними та розробленими стали концепції реалістичної, нефункціональної та федералістичної парадигм, що пропонують такі теорії як міжурядовий підхід, ліберальний інтерговернменталізм, неофункціоналізм, функціональний федералізм, тощо. Нині у науковому співтоваристві пріоритетними теоріями вважаються ліберальний інтерговернменталізм та оновлений неофункціоналізм, тоді як положення федералістичної концепції розглядаються як архаїчні та несучасні.

2. Європейська інтеграція пройшла тривалий шлях: від оформлення взаємодії виключно в економічній сфері до утворення інституційної структури, що поєднує ознаки наддержавної освіти та міжнародної організації, у вигляді ЄС.

3. Спочатку формуючись як об'єднання, яке має на меті співробітництва в галузі економіки, Євросоюз, проте, мав у собі амбіції на трансформацію в політичну інтеграційну структуру, здатну стати новим світовим політичним центром та впливовим гравцем у сучасній системі міжнародних відносин. Проте прагнення держав-учасниць до збереження власної незалежності та суверенітету не дозволило ЄС стати повноправним політичним об'єднанням, залишивши його на рівні економічного та валютного союзу.

4. У той же час, з розширенням європейської інтеграції та залученням до власних лав нових і нових країн, Євросоюз зіткнувся з низкою серйозних проблем, що похитнули впевненість у незворотності інтеграції та її сприятливому впливі на держави-члени. Протягом останніх 20 років на частку ЄС випали інституційний занепад, пов'язаний з небажанням учасників об'єднання приймати загальноєвропейську конституцію, європейську боргову кризу, що виявилася у стагнації найбільших економік Європи та значному ослабленні менш розвинених держав, міграційний колапс, викликаний

відсутністю скоординованої політики з боку Євросоюзу імміграційного потоку до Європи, проблема поширення коронавірусної інфекції, що продемонструвала неналагодженість дій європейських політиків і складності у досягненні консенсусу в рамках ЄС навіть з фінансових питань.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

2.1. Особливості розширення європейської економічної інтеграції після Брекситу

Угода між Великою Британією та Євросоюзом, укладена у 2019 р. та підписана на початку 2020 р., передбачала встановлення перехідного періоду, протягом якого країна залишалася членом об'єднання, але втрачала низку політичних прав. ЄС було передбачено певний захисний механізм у вигляді резервних 5 млрд євро для підтримки країн, які найбільше постраждали від Брекситу [45].

Незважаючи на це, актуальним залишається питання збільшення розміру внесків до бюджету у зв'язку з виходом Великої Британії. Зростання частки прогнозується насамперед для Німеччини – головного платника до європейської скарбниці. Крім того, членські внески стануть більшими і для інших держав-членів, які не є реципієнтами в рамках програм Євросоюзу. При цьому важливо відзначити, що у світлі Брекситу відбулася зміна пріоритетів у внутрішній політиці ЄС, яка, ймовірно, продовжуватиметься надалі. На малюнку 2.1 показано структуру бюджету Євросоюзу залежно від сфери діяльності.

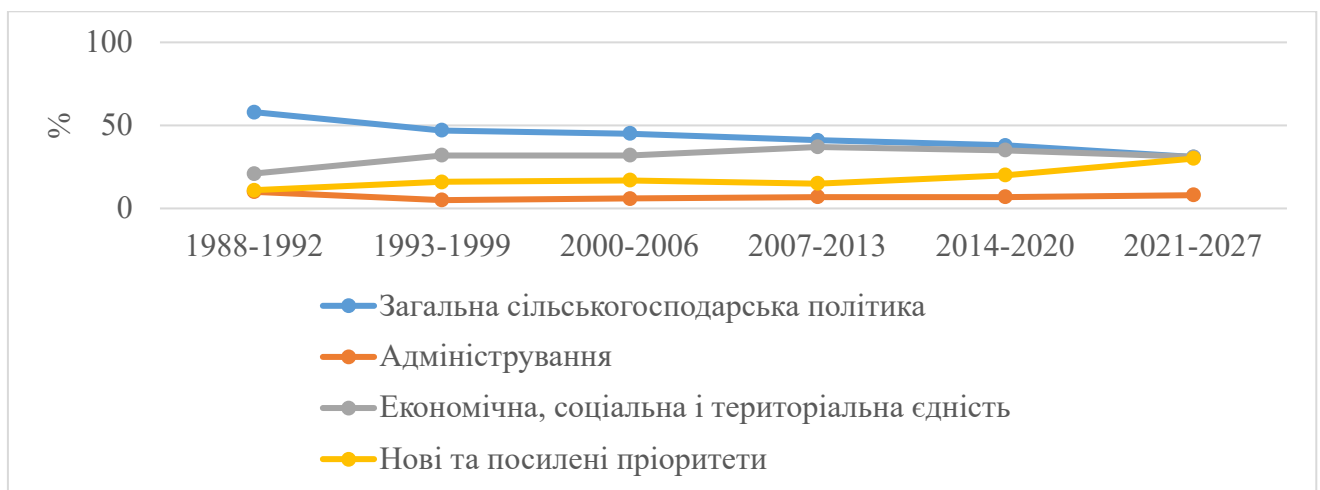

Рис. 2.1. Розподіл бюджету ЄС у сферах, 1988-2027 рр. (складено автором за матеріалами: [21])

Як видно з рис. 2.1, релевантною тенденцією європейського бюджету є його трансформація у бік усічення, насамперед у сфері єдиної сільськогосподарської політики та програм, що належать до галузі економічної, соціальної та територіальної єдності в рамках ЄС. Незважаючи на значне скорочення фінансування сільського господарства та проектів, що стосуються підтримки згуртованості держав-учасниць, загалом на їхню частку у бюджеті припадає близько 70 % [44]. Збільшення витрат на інші сфери пов'язане із зміною пріоритетів Євросоюзу. Так, 31,9% передбачається для розвитку науки і освіти, проведення досліджень, охорони зовнішніх кордонів та ін. Зростання витрат на цю сферу також пов'язане з розгортанням програми *NextGenerationEU*, основною метою якої є допомога у відновленні країн-членів ЄС, які постраждали від пандемії коронавірусу. Механізм фінансування програми зводиться до випуску Європейською комісією від імені Євросоюзу облігацій для отримання коштів на ринках капіталу [46].

Вихід Великої Британії з ЄС матиме вплив на зовнішню політику останнього. Країна нарівні з Францією була ініціатором зміцнення оборонної політики ЄС та поглиблення співпраці з питань європейської безпеки. Велика Британія також активно підтримувала політику розширення Євросоюзу та була зацікавлена у повній інтеграції Балкан та Туреччини до об'єднання, будучи значним партнером для держав цього регіону [61].

Черговою кризою для Євросоюзу стала ситуація, що склалася внаслідок поширення коронавірусної інфекції. Високі темпи зростання захворюваності у першій половині 2020 р. та пов'язані з цим карантинні та обмежувальні заходи в європейських державах продемонстрували їхню неузгодженість. Так, деякі країни призупинили експорт медичного обладнання всередині ЄС або запровадили прикордонний контроль, зокрема щодо товарів, що було брутальним порушенням загальноєвропейського законодавства [70]. Через деякий час Євросоюзу вдалося скоординувати зусилля і виробити спільну відповідь на виклик пандемії.

Загалом державам все ж таки вдалося погодити фінансовий план ЄС на 2021-2027 рр., зокрема врегулювати питання, що стосується розгортання проекту *NextGenerationEU*. На фінансування останнього проектом закладено 750 млрд. євро, які будуть отримані за допомогою активності на ринках капіталу (рис 1) [44].

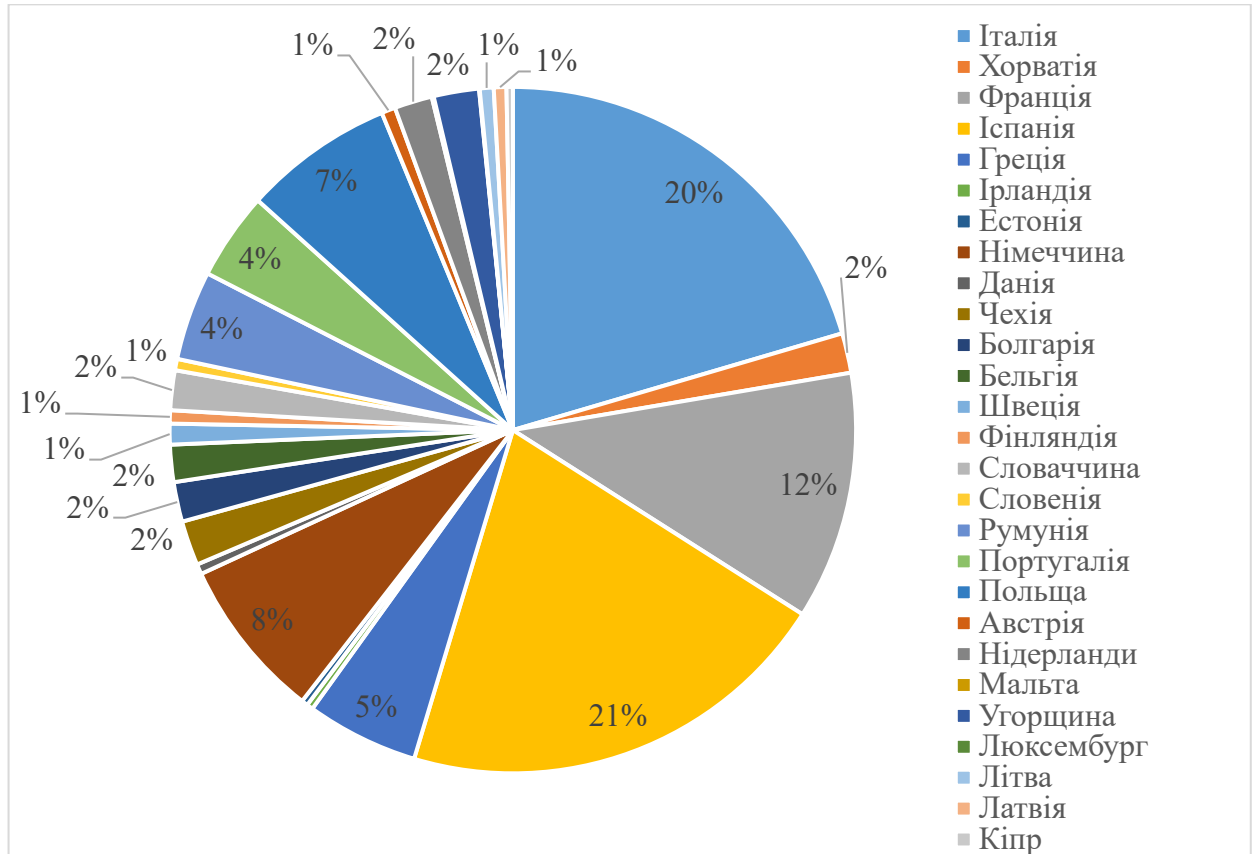

Рис. 2.2. Розподіл коштів програми Recovery and Resilience Facility країнами в млрд євро (скоалено автором за матеріалами: [21])

Таким чином, велика частина дотацій у рамках напряму *Recovery and Resilience Facility* програми *NextGenerationEU* передбачається для Іспанії та Італії, на які припадає 21% та 20,4% усіх коштів відповідно [44]. Значна дотація передбачається також для Франції, Німеччини, Греції та низки країн Центральної та Східної Європи, деякі з яких є головними реципієнтами ЄС – Польща, Румунія, Угорщина, Чехія та Хорватія.

Аналізуючи наслідки Брекситу для Євросоюзу, не можна не згадати про

ситуацію в економічній сфері. Незважаючи на те, що британський догляд не мав колосально негативного впливу на європейську економіку, певні зміни, викликані ним, все ж таки спостерігаються. На рис. 2.3 показані можливі сценарії економічного розвитку Великої Британії та ЄС у випадках торгівлі на умовах СОТ та на умовах ВМО.

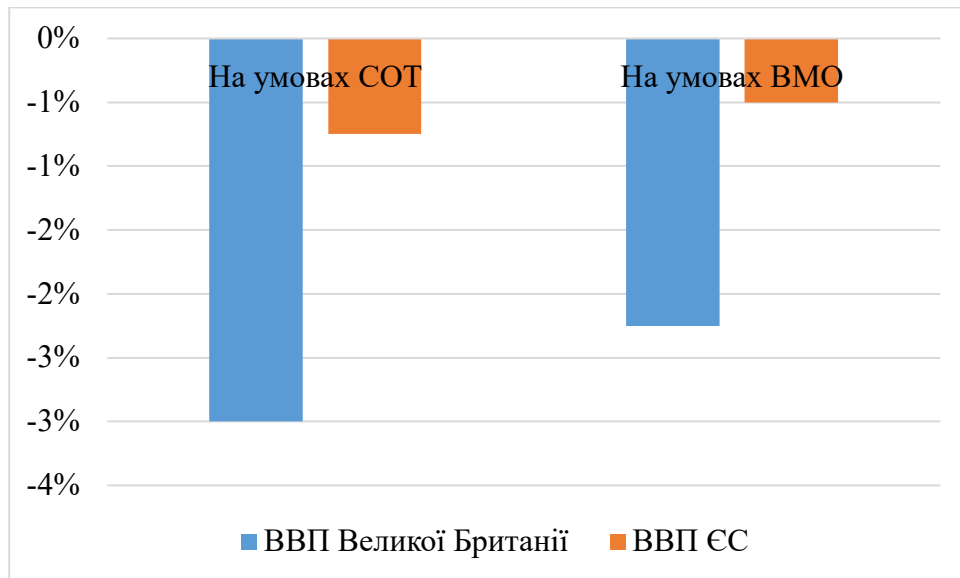

Рис. 2.3. Сценарії економічного розвитку Великої Британії та ЄС залежно від умов торгівлі (складено автором за матеріалами: [37])

Як випливає з рис. 2.3, якби Велика Британія та ЄС не змогли б укласти угоду, що регулює двосторонню торгівлю, а почали будувати торговельні відносини, спираючись на правила Світової організації торгівлі (СОТ), то зниження ВВП виявилось б неминучим для обох сторін. Втім, у будь-якому з двох варіантів, що розглядаються, вплив Брекситу був би гіршим саме для британської економіки – наслідки для Євросоюзу не такі радикальні.

Останні п'ять років вагоме гальмування міжнародної торгівлі об'єднання простежується 2020 р., що з негативними наслідками пандемії *COVID-19*. Після проведення у Великій Британії референдуму в ЄС не спостерігалось погіршення ситуації у сфері зовнішньої торгівлі. Деякий спад помітний у 2019 р., що пояснюється невизначеністю щодо врегулювання британського виходу та неясністю перспектив подальшого розвитку взаємних відносин.

Наразі географічні масштаби потенційного розширення Співтовариства охоплюють два регіони – Західні Балкани та пострадянські країни (Україну, Грузію та Молдову). Кожна з цих країн має власну історію та динаміку відносин з ЄС і, що найголовніше, різний рівень готовності до переговорів про вступ та внутрішні шляхи реформ [26].

На початку 2022 р. лише п'ять країн мають статус кандидатів у ЄС – Албанія, Туреччина, Північна Македонія, Чорногорія та Сербія. Північна Македонія подала заявку на вступ до ЄС 22 березня 2004 року, але досі не отримала офіційного статусу кандидата. ЄС працює над новим розширенням Західних Балкан на схід. Туреччина подала заявку на вступ ще 14 квітня 1987 року, а офіційно отримала статус країни-кандидата на членство в ЄС у грудні 1999 року. У своїй рекомендації від 6 жовтня 2004 року Європейська Комісія заявила, що Туреччина повністю відповідає Копенгагенським політичним критеріям і рекомендувала: переговори про вступ (за певних умов). Тому в грудні 2004 року Європейська рада призначила початок переговорів на жовтень 2005 року.

За останні 15 років ЄС відкрив перспективу приєднання країн Західних Балкан до ЄС. Протягом багатьох років Західні Балкани дуже прагнули приєднатися до ЄС і докладали всіх зусиль, щоб отримати статус члена ЄС. Процес підготовки до членства в ЄС розширить можливості для прогресивних сил у цих країнах і створить простір для внутрішніх реформаторських рухів, які трансформують спосіб функціонування суспільства, політики та економіки. Тому членство збереже ці зміни та захистить ліберальні демократичні інститути.

У 2021 році країни ЄС порушили свої зобов'язання та повідомили балканські країни, що на даному етапі вони не можуть приєднатися до ЄС. Північна Македонія та Албанія є країнами з офіційним статусом кандидатів. У серпні 2021 року Північна Македонія отримала підтримку від Чехії, Австрії та Словенії та змогла почати переговори з ЄС. Якщо розглядати ситуацію з

Косово, Боснією і Герцеговиною, то на даному етапі вони розглядаються лише як потенційні кандидати [45].

Країни Західних Балкан попросили ЄС прискорити переговори про вступ і розглянути можливість приєднання до блоку, щоб перешкодити спробам Росії та Китаю отримати вплив у регіоні, до якого вони прагнуть.

Сьогодні оптимізм, який супроводжував події 2000-х років, майже зник. Натомість є відчуття зміни політики ЄС і стагнації. Багато держав-членів, від Нідерландів до Австрії, виступають проти розширення на схід, і Франція та інші країни приєдналися до них. Негативна громадська думка в кожній країні вплинула на ставлення основних держав-членів до розширення на схід і Балкан. ЄС втратив значну частину своїх позицій і впливу в регіоні в результаті попередніх подій, що підриває концепцію «м'якої сили». У той же час політичні еліти на Балканах навчилися грати з європейською інтеграцією, прийнявши мову реформ, верховенства права та участі громадянського суспільства, одночасно консолідуючи свою владу через контроль над публічним простором, ЗМІ та політичними партіями. Інші лідери відкрито кидають виклик ЄС, не стикаючись із жодними наслідками [39].

Фактично, занепад демократії в деяких державах-членах ЄС – це не лише проблема зовнішньополітичного авторитету ЄС, а також не лише проблема зниження здатності ЄС слугувати моделлю для країн-кандидатів. Це свідчить про те, що демократичні інституції загалом досить слабкі, навіть у зрілих ліберальних демократіях.

Наступними потенційними кандидатами на членство в ЄС є Україна, Грузія та Молдова. Відносини між Молдовою та ЄС регулюються ЄПС (Європейська політика сусідства). Останніми роками Молдова розвинула досить міцні відносини з членом ЄС Румунією. Ці країни мають спільну культуру, мову та традиції [8]. Крім того, прапор Молдови є модифікованою версією прапора Румунії з гербом Молдови, накладеним у центрі. Найбільшою проблемою Молдови є її рівень бідності, оскільки країна є найбіднішою з усіх

потенційних членів ЄС. Це головна причина, чому Молдова не може подати заявку на вступ до ЄС.

Незважаючи на труднощі, останніми роками ЄС розвинув тісніші відносини з Молдовою, постійно розширюючи межі співпраці та рухаючись до поглиблення та поступової економічної інтеграції. Важливим фактом є те, що Європейський Союз відкрив офіс у Кишиневі 23 березня 2005 року та призначив Адріана Якобвіча де Сегеда спеціальним представником у Молдові, головною метою якого є вирішення кризи в Придністров'ї. 6 жовтня 2006 року Європейський Союз відкрив другий офіс, який очолив Чезаре де Монтес.

Як відомо, у 2014 році Європейський парламент прийняв резолюцію, в якій зазначено, що «відповідно до статті 49 Договору про Європейський Союз, Грузія, Молдова та Україна, а також будь-яка інша європейська країна, яка поділяє європейську перспективу і може діяти в відповідно до демократії, поваги до основних свобод і прав людини», прав меншин і забезпечення верховенства прав при поданні заявки на членство в ЄС».

У січні 2014 року Молдова розробила план дій щодо встановлення безвізового режиму з ЄС, але це стосується лише короткострокових поїздок єврокомісарів із внутрішніх справ. У листопаді 2013 року Комісія запропонувала скасувати візову вимогу для громадян Молдови, які мають біометричні паспорти, а в лютому 2014 року це питання було вирішено, і візову вимогу було скасовано. Парламент проголосував «за», і таким чином громадяни Молдови отримали доступ до безвізового режиму ЄС.

На теперішньому етапі Молдова та Грузія подали заяву на вступ до ЄС одразу ж після України за програмою прискореної процедури. Цим самим президент Молдови М. Сайду заявила, що в цей складний момент Молдова повинна діяти швидко, щоб забезпечити країні свободу, європейське майбутнє і демократію для усіх громадян. Також вона добавила допис на своїй сторінці в Twitter з церемонії підписання заяви для надання країні статусу кандидата Євросоюзу та заявила, що громадяни Молдови готові разом з

владою трудитися над стабільним майбутнім своєї країни.

Наразі Сайду також згадала у своїй промові болючу для Молдови тему - це регіон Придністров'я. Вона прокоментувала це тим, що хоч зараз Молдова не бачить ніяких планів від російський військ, які там розташовані вже останні 30 років, але в той же час ситуація залишається неконтрольованою та все залежить від подальших подій в Україні.

На початку ХХІ ст. основними ідеологічними концепціями щодо європейської інтеграції в Грузії стали національно-демократична та ринково-інтеграційна. З того часу, як до влади прийшов постреволюційний уряд у країні дуже швидко поширилась ідеологія, яка об'єднала ідеї політико-економічної інтеграції Грузії до Євросоюзу. Прийнято вважати, що відносини ЄС та Грузії побудовані і тримаються на основі Угоди про партнерство та співробітництво між Грузією та Європейськими співтовариствами і їх державами-членами. Ця угода охоплює майже всі аспекти взаємовідносин Грузії та Євросоюзу. Угода про партнерство була і залишається дуже важливою та взаємовигідною для обох сторін, а особливо для Грузії, оскільки в час підписання цієї Угоди – молода країна потребувала зовнішньої підтримки.

На початку ХХІ ст. ЄС розпочав новий етап поглиблення інтеграції та розширення її масштабів. З самого початку це було безпосередньо зв'язано з внутрішньою та зовнішньою безпекою Західних країн Європейського Союзу. Для того, щоб посилити співпрацю в 2003-2004 рр. Європейська комісія запропонувала провести новий зовнішньополітичний курс з його сусідами, в наслідок цього і виникла вищезгадана Європейська політика сусідства. До цього курсу Грузія була долучена за вчасною ініціативою, разом з Вірменією та Азербайджаном. Варто зазначити на тому, що участь Грузії у Європейській політиці сусідства не була випадковою, оскільки «Революція троянд» 2003 року посилила заінтересованість не тільки до Грузії, але і до всього регіону [34].

На початку ХХІ ст. ЄС вступив у новий етап поглиблення та розширення інтеграції. Від початку вона була безпосередньо пов'язана з внутрішньою та зовнішньою безпекою західних країн ЄС.

З метою зміцнення співробітництва у 2003-2004 роках Європейська Комісія запропонувала новий підхід до зовнішньої політики з сусідніми країнами, що дало початок згаданих вище Європейській політиці добросусідства. Грузія вчасно приєднується до Вірменії та Азербайджану, щоб бути включеною в цей курс. Варто зазначити, що участь Грузії в Європейській політиці сусідства не була випадковою, «революція троянд» 2003 року підвищила інтерес не лише до Грузії, а й у всьому регіоні [34]. і. 7].

Наступним етапом співпраці є нова ініціатива ЄС – «Східне партнерство», основною метою якої є посилення інтеграції Китаю та ЄС. Європейський Союз, країни Східної Європи та країни Південного Кавказу. Завдяки успіху реформ і швидким темпам примирення між країнами-партнерами та ЄС Східне партнерство надає хороші можливості для реалізації кожною країною своїх політичних прагнень. Тому Грузія має гарну можливість піти далі за своїх сусідів у соціальних та емісійних реформах пов'язані з корупцією [34].

З точки зору економічних відносин можна відзначити зростання інтересу ЄС до Грузії. ЄС взяв до уваги економічний потенціал країни та звернув увагу на проведені в країні реформи, які, на його думку, мали позитивний вплив на економічні відносини та досягнення ЄС з Грузією. В результаті цих інтеграцій економічні відносини ЄС поглиблюються та розвиваються.

Молдова та Грузія слідом за Україною подали заявку на вступ до ЄС за прискореною програмою. Загалом Грузія спочатку планувала подати заявку на вступ до ЄС у 2024 році, але вирішила прискорити це рішення через війну Росії на території України.

Таким чином можна зробити висновок, що припинення членства Великої Британії в Євросоюзі не призвело до колосальних негативних наслідків для останнього. Справді, Брексит у незначній мірі сповільнив розвиток

європейської економіки і вплинув на зовнішньоторговельну політику ЄС, проте пандемія коронавірусу мала значно несприятливіший ефект для об'єднання. Вихід Великої Британії сприяв змінам в інституційних структурах ЄС, перерозподілу часток у бюджеті та зниженню низки європейських макроекономічних показників. Сьогодні оптимізм, який супроводжував події 2000-х років, майже зник. Натомість є відчуття зміни політики ЄС і стагнації. Багато держав-членів, від Нідерландів до Австрії, виступають проти розширення на схід, і Франція та інші країни приєдналися до них. Негативна громадська думка в кожній країні вплинула на ставлення основних держав-членів до розширення на схід і Балкани. ЄС втратив значну частину своїх позицій і впливу в регіоні в результаті попередніх подій, що підриває концепцію «м'якої сили». У 2022 р. Грузія, Молдова і Україна подали заявку на вступ до ЄС. На початку XXI ст. ЄС вступив у новий етап поглиблення та розширення економічної інтеграції, яка безпосередньо пов'язана з внутрішньою та зовнішньою безпекою західних країн ЄС.

2.2. Динаміка економічного розвитку України в умовах євроінтеграційного курсу

Україна вперше показала готовність почати відносини з ЄС 2 липня 1993 року. Про це було оголошено в Резолюції Верховної Ради України “Про основні напрямки зовнішньої політики України”, що означало її власні європейські інтеграційні прагнення [6].

Варто почати з того, що відносини України з Європейським Союзом були встановлені ще в грудні 1991 року, незабаром після створення української незалежності. Це сталося тоді, коли міністр Нідерландів від імені представника однієї з інших країн Європейського Союзу ввів лист до України від імені ЄС, офіційно визнавши її незалежність.

Після цього стратегічний напрямок України було зосереджено на європейській інтеграції, що було додатково посилено та розширено в Стратегії

інтеграції України до ЄС, офіційно схвалений 11 червня 1998 р. Крім того, Програма інтеграції України до ЄС ЄС, який отримав схвалення 14 вересня 2000 року, посилив ці зусилля. У рамках цієї програми було проголошено першочергову і довгострокову стратегічну мету – інтеграцію України в Європу [16].

У квітні 1992 року Європейська комісія прийняла рішення провести переговори з Україною, Білоруссю, Росією та Казахстаном. На цих переговорах було поставлено мету укладення угоди про співробітництво. І вже в березні 1993 року почалися офіційні переговори між Україною та Європейським Союзом, після чого було прийнято резолюцію Верховної Ради “Про основні напрями зовнішньої політики України”, в якій чітко визначено, що “перспективною зовнішньою політикою України є вступ до Європейських Співтовариств на умовах, що не завдають шкоди національним інтересам. З метою підтримки стабільних відносин з Європейськими Співтовариствами, Україна укладає з ними Угоду про партнерство та співробітництво, реалізацію якої на початку першого етапу просування до асоціації, а пізніше до повного членства в цій організації» [6].

У червні 1994 року в Люксембурзі було підписано Угоду про партнерство та співробітництво, в якому брали участь Президент України, представники країн-членів ЄС та Президент Європейської Комісії [13]. Завдяки цій угоді було встановлено економічну та правову основу для взаємовідносини між Україною та Європейським Союзом.

Згідно з Угодою про партнерство, яке було укладено, якщо Україна рухається на шляху просування економічних реформ, будуть створені умови для переговорів, на яких розглядатимуться подальші шляхи розвитку у сфері вільної торгівлі. Якщо ми зробимо історичний та правовий аналіз, то можна зробити висновок, що вона мала еволюційний характер, залежність від успіху країни на шляху контроль правових та економічних реформ, і рівень співробітництва між та країною, з якою ЄС було ухвалено це рішення, могло

б бути значно розширеним. На підставі цього можна зробити висновок, що завдяки реалізації цих умов Європейський Союз підтримує Україну в прийнятті більш активних заходів на шляху структурних та інституційних реформ.

У листопаді 1994 року ця угода була схвалена Верховною Радою. Вона набула чинності 1 березня 1998 року після схвалення всіх членів ЄС [14]. Після набуття чинності угодою, в тому ж році було створено Комітет Україна-ЄС, перше засідання якого відбулося 5 листопада 1998 року в Брюсселі.

З метою направлення наближення України до Європейського Союзу було прийнято декілька нових документів. Так, у грудні 1999 року була створена спільна стратегія Європейського Союзу для України, а у вересні 2000 року програма інтеграції України до Європейського Союзу була затверджена указом Президента України.

Не так давно у своїй щорічній заяві перед парламентом “Про внутрішній та зовнішній стан України”, під назвою “Європейський вибір” 31 травня 2002 року, Президент України сформулював наступні цілі:

1. У 2003-2004 роках: необхідно було закріпити угоду з ЄС про асоційоване членство та провести переговори щодо зони вільної торгівлі.

2. У 2004-2007 роках: Україна повинна була завершити всі необхідні процедури для набуття чинності угоди про асоційоване членство та статистичні з ними.

3. Протягом 2005-2007 рр. створення Митного союзу з Європейським Союзом стало вимогою для України.

4. З 2007 по 2011 роки виконання необхідних умов для членства в Європейському Союзі стало для України імперативним завданням [ЗО. з. 156].

Початок переговорів між Україною та Європейським Союзом, спрямованих на завершення нових і розширених домовленостей, відбувся в березні 2007 р. Згодом, у вересні 2008 р., під час саміту Україна-ЄС, що відбувся у Франції, обидві сторони успішно досягли згоди, офіційно назвавши

нова та посилена угода як Угода про асоціацію. Ця визначна угода набула чинності 24 листопада 2009 року, знаменуючи запровадження Порядку денного асоціації між Україною та Європейським Союзом. Порядок денний асоціації слугував основним інструментом, який окреслював ключові реформи, які Україна мала визначити пріоритетом, щоб повною мірою скористатися перевагами розширеної співпраці та покращеного доступу до ринку, визначених в угоді про асоціацію.

Крім того, варто зазначити, що з 2007 по 2012 роки відбувся загалом 21 раунд переговорів щодо угод про асоціацію. Крім того, було проведено 18 раундів переговорів, присвячених розділу угоди, присвяченому створенню всеосяжної та розгалуженої зони вільної торгівлі.

Початково Угода про асоціацію була ініційована ще в 2012 році, проте 21 листопада 2013 року уряд України припинив підготовку до підписання Угоди про асоціацію. Це сталося під час президентства проросійського політика В. Януковича, навіть він вирушив до Вільнюса 28-29 листопада 2013 року і взяв участь у самій ЄС, але угода так і не була підписана.

Відмова підписати угоду спричинила Євромайдан в Україні, що призвело до звільнення президента Януковича та уряду М. Азарова після Революції Гідності у лютому 2014 року. Вже 21 лютого 2019 року були внесені зміни до преамбули Конституції України, в яких було закріплено вступ України до НАТО та ЄС як стратегічної мети в документі.

Політичну частину Угоди про асоціацію Україна-ЄС підписав прем'єр-міністр А. Яценюк 21 березня 2014 року, а економічну частину - президент П. Порошенко 27 червня 2014 року. У січні 2016 року Україна приєдналася до Глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі, а вже 11 червня 2017 року Україна отримала безвізовий проїзд до Шенгенської зони на 90 днів. Також у жовтні 2012 року було укладено безвізовий режим подорожей до Європейського Союзу. 16 березня 2022 року Україна приєдналася до синхронної мережі континентальної Європи, а саме ENTSO-E (Європейська

мережа операцій системи передачі електроенергії).

У ході загального аналізу ключових показників економічного розвитку та економічної стабільності нашої країни в період після підписання Угоди про асоціацію з ЄС ми проаналізуємо наступні групи показників за період 2014-2021 рр.:

1. Макроекономічні показники;
2. Прямі іноземні інвестиції в економіку;
3. Зовнішня торгівля товарами та послугами між країнами.

Таблиця 2.1 розглядає динаміку показників номінального та реального ВВП України за період 2014-2021 років.

Таблиця 2.1

Обсяг номінального та реального ВВП України у 2014-2021 рр.

Рік	ВВП номінальний, млн. грн.	ВВП реальний, млн. грн. (у цінах 2014 р.)	ВВП номінальний, млн. дол. США	ВВП реальний, млн. дол. США (у цінах 2014 р.)
2014	1566728	-	131805	-
2015	1979458	1816016	90615	83133
2016	2383182	1954 209	93270	76481
2017	2982920	2177 531	112154	81872
2018	3558706	2348 745	130832	86349
2019	3974564	2543 720	153781	98419
2020	4194102	2600343	155582	96460
2021	5459574	2838978	200090	104046

Таблиця складена автором за матеріалами: [42].

Результати таблиці свідчать про тенденцію зростання сукупної вартості номінального валового внутрішнього продукту України в поточному аналізованому періоді, що показує середні темпи зростання на 8-9%. У той же час показники реального ВВП з подібними тенденціями показують значно менші результати зростання через високу інфляцію. Також було зафіксовано збільшення в розділі від 2,2% (2020 рік, позначений пандемією досягнуто) до

11,2% (2017 рік).

У валютних термінах спостерігаються подібні тенденції зростання в розділі від 2,9% (2016 рік) до 26% (2021 рік), за значного спаду понад 30% у 2015 році через крах місцевої валюти. Значна різниця між показниками у 2020 році (1,2%) та 2021 році (26,2%) зумовлена початком пандемії COVID-19 та періодом відновлення (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Структура об'єднаних національних рахунків України.

Показник	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ресурси						
Випуск (в основних цінах)	5058294	5412374	5899488	6371447	4906014	6328758
Імпорт послуг та товарів	1315995	1408114	1534845	1657632.6	1276377	1646526
Податки на продукти	367786	393531	428948	463264	356713	460160
Субсидії на продукти	-5647	-6042	-6586	-7113	-5477	-7065
Усього	6736428	7207978	7856696	8485231	6533628	8428380
Використання						
Проміжне споживання	3035066	3277871	3638437	4002280	3241847	4279238
Кінцеві споживчі витрати	2007208	2167784	2406241	2646865	2143960	2830028
індивідуальні	1815142	1960353	2175992	2393591	1938809	2559228
колективні	192066	207431	230248	253273	205151	270800
Валове нагромадження основного капіталу	368691	398186	441986	486185	393810	519829
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	148581	160467	178118	195930	158703	209489
Придбання за виключенням вибуття цінностей	929	1003	1113	1225	992	1309
Експорт послуг та товарів	1175953	1270029	1409732	1550705	1256071	1658014
Усього	6736428	7275342	8075629	8883192	7195386	9497909

Таблиця складена автором за матеріалами [42].

Дослідження показують, що за період 2020 року («року досягнення»), коли спостерігався значний спад на 23,4%, виробництво за базовими цінами зросло протягом періоду 2016-2021 років, але з максимальними темпами (від

7,2% до 2017 року). році до 29,4% до 2021 року). Ми пов'язуємо такий значний темп зростання у 2021 році з відновленням економіки через послаблення карантинних заходів. поточного аналізованого періоду спостерігалось паралельне зростання імпорту в розділі від 6,8% до 27,1%.

Можна спостерігати стійке зростання доходів і витрат домогосподарств як в цілому, так і в розрахунку на одну особу. Слід зазначити, що середній темп зростання доходів населення (20,1%) значно перевищив рівень інфляції за досліджуваний період (9,16%), що дає підстави стверджувати, що зростання реальних доходів громадян України за період ратифікації Договору про асоціацію між Україною та ЄС становило понад 65% (рис. 2.1).

Як бачимо, з початку 2015 року як загальні доходи та витрати громадян України, так і доходи та витрати на душу населення демонструють стійку тенденцію до зростання.

Варто зазначити, що, починаючи з 2016 року, зростання номінальних доходів стабільно випереджає інфляцію, що свідчить про реальне покращення рівня життя.

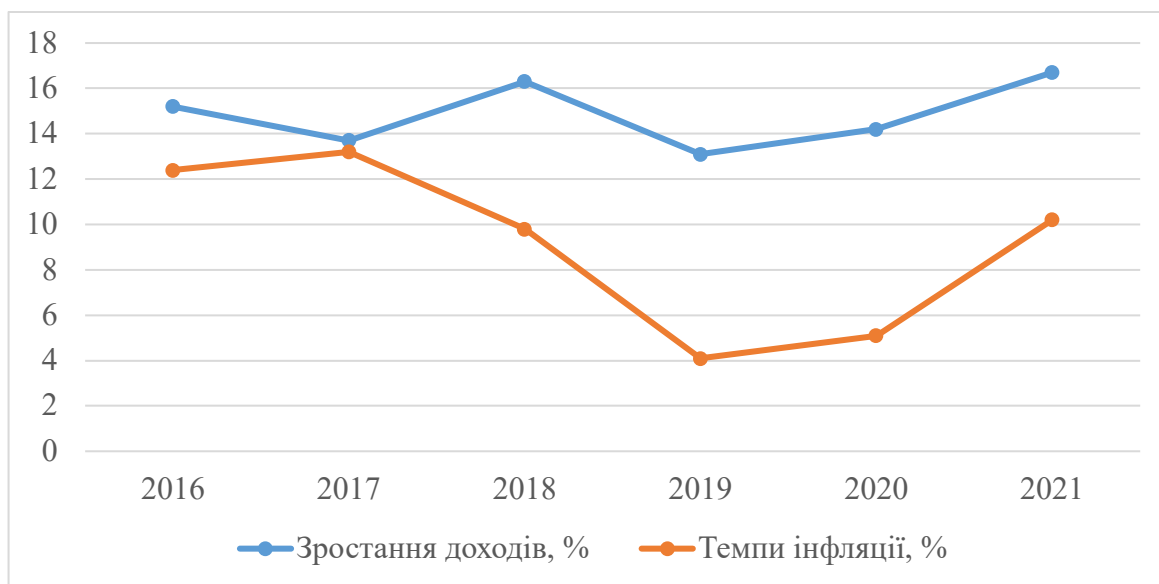

Рис. 2.1. Показники темпів зростання доходів громадян України у 2016-2021 рр. [42]

Вплив євроінтеграції на динаміку економічного розвитку демонструють показники позиції України у міжнародних індексах (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Позиції України у міжнародних рейтингах у 2015-2021 рр.

Назва рейтингу	Позиція України у рейтингу						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Індекс глобальної конкурентоздатності	88	81	72	83	75	78	84
Індекс економічної свободи	161	163	162	160	154	161	165
Індекс інвестиційної привабливості	2,56	3,27	2,17	2,11	1,86	2,56	2,87
Індекс легкості ведення бізнесу	146	148	151	136	111	95	82

Таблиця складена автором за матеріалами: [42].

Важливим показником щодо втілення курсу на європейську економічну інтеграцію України є Індекс глобальної конкурентоспроможності. Аналіз таблиці 2.4 свідчить, що Україна має відносно низький рівень конкурентоспроможності, причому за період чинності Угоди про асоціацію з ЄС ці показники знизились.

Таблиця 2.4

Динаміка суб-індексів індексу глобальної конкурентоспроможності України у 2015-2021 рр.

Назва рейтингу	Позиція України у рейтингу						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	2	3	4	5	6	7	8
Основні вимоги	101	97	78	78	86	100	103
Обсяг ринку	37	37	37	37	37	44	46
Інфраструктура національної економіки	67	70	64	67	67	68	74
Макроекономічна стабільність держави	131	111	89	106	104	133	127
Ефективність ринку послуг та товарів	128	128	116	123	111	105	107
Ефективність функціонування ринку праці	53	60	61	83	79	55	72

Продовження таблиці 2.4

1	2	3	4	5	6	7	8
Розвиток фінансового ринку	118	115	113	116	106	120	129
Конкурентоздатність бізнесу	99	102	90	96	98	90	97
Інновації та розвиток	87	92	78	88	91	71	71

Таблиця складена автором за матеріалами: [42].

За індикатором «Економічна свобода» Україна у 2021 р. посіла 165 місце з 180 країн (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Динаміка суб-індексів Індексу економічної свободи України

Суб-індекси Індексу економічної свободи			
Назва категорії	2020	2021	Відхилення
Право власності	26,0	43,4	+17,4
Захищеність від корупції	27,0	31,2	+4,2
Податкова свобода	79,6	80,6	+1,0
Обсяг державних витрат	31,6	40,2	+8,6
Свобода ведення бізнесу	57,8	64,1	+6,3
Функціонування ринку праці	48,9	50,8	+1,9
Монетарна політика	67,9	49,4	-18,5
Свобода ведення торгівлі	86,8	87,9	+1,1
Свобода здійснення інвестицій	21,0	25,0	+4,0
Фінансова свобода	31,0	32,0	+1,0
Позиція у світовому рейтингу	163	168	+5,0
Рівень економічної свободи	47,8	50,1	+2,3
Тип держави	Не вільна	Не вільна	-

Таблиця складена автором за матеріалами: [42].

Індекс економічної свободи розраховується як середнє арифметичне десяти основних економічних свобод. За його суб-індексами Україна займає

такі місця серед усіх країн світу: права власності – 124, боротьба з корупцією – 155, фіскальна свобода – 101, державні витрати – 162, свобода ведення бізнесу – 112, розвиток ринку праці – 147, монетарна політика - 185, свобода торгівлі - 55, свобода інвестицій – 166 та економічна свобода – 161.

Слід відзначити значний прогрес у ключових сферах угоди, особливо у 2021 р. Варто зауважити, що успіхи України позитивно оцінюються органами управління Європейського Союзу, що призвело до стабільного збільшення фінансової підтримки для реалізації європейських інтеграційних реформ. У той же час ЄС залишається одним із основних партнерів України в галузі міжнародної технічної співпраці, що забезпечує поступове зміцнення політичного, економічного та зовнішньоекономічного партнерства між нашою державою та Європейським Союзом.

На рисунку 2.2 наведено показники загального прогресу у виконанні Угоди про асоціацію для трьох основних груп відповідних органів (за період 2014-2021 рр.).

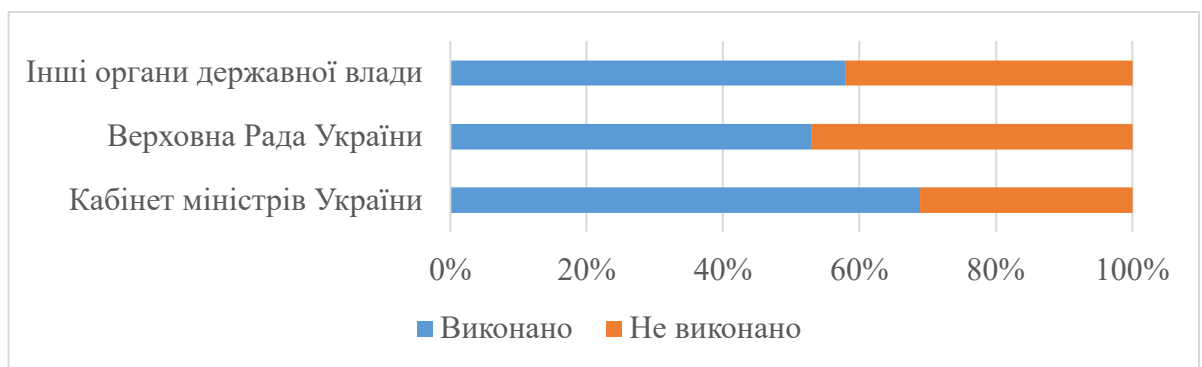

Рис. 2.2. Частка виконання Угоди про асоціацію з ЄС органами влади України у 2014-2021 рр. (складено автором за матеріалами: [42])

Як видно з рис. 2.2, найнижчий рівень прогресу зафіксовано в законодавчій гільці влади, що пов'язано з надзвичайно вільним темпом.

Адаптація законодавчої бази до вимог Європейського Союзу реалізована 44 рази. Позитивним є те, що діяльність Кабінету Міністрів України, на який

покладено економічні аспекти інтеграції України до ЄС, демонструє прогрес. Було проведено комплексний аналіз загального прогресу в імplementації Угоди про асоціацію, зосередивши увагу на 24 ключових секторах економіки (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Прогрес в імplementації Угоди про асоціацію з ЄС Україною у 2014-2021 рр. (складено автором за матеріалами [42])

Особливо увага звертається на значну швидкість адаптації вимог фінансового сектору до органів управління ЄС (+26%). Експерти також відзначають таку сферу, як оподаткування (+24%), охорона здоров'я (+17%), статистика та обмін інформацією (+16%). На жаль, ситуація у сфері боротьби з фінансовими шахрайствами та співпраця зі структурами фінансового контролю ЄС є дуже складною (не жодного прогресу) [42].

Аналіз ситуації в контексті загального часового горизонту 2014-2021 років про майже повне досягнення в таких сферах, як політичний діалог, національна безпека і оборона, гуманітарна політика (89%), правосуддя, свобода, безпека та права людини (88%), а також державні закупівлі та усунення технічних бар'єрів у торгівлі (86%). Найбільш складна ситуація у сфері фінансової співпраці та боротьби з шахрайством (24%), соціальної політики та трудових відносин (45%), а також розвитку транспортної інфраструктури, поштових та кур'єрських послуг (47%) [42].

Слід відзначити значний прогрес у ключових сферах угоди, особливо у 2021 р., що призвело до стабільного збільшення фінансової підтримки для реалізації європейських інтеграційних реформ.

Залучення іноземних інвестицій в економіку України призвело до значного покращення зовнішнього торговельного балансу країни. Так, з 2018 року одна стійка тенденція до скорочення розриву між експортом та імпортом. Завдяки прогресу економічної інтеграції України в Європейський Союз необхідно провести всебічний аналіз динаміки зовнішньої торгівлі країни з країнами ЄС (рис. 2.4).

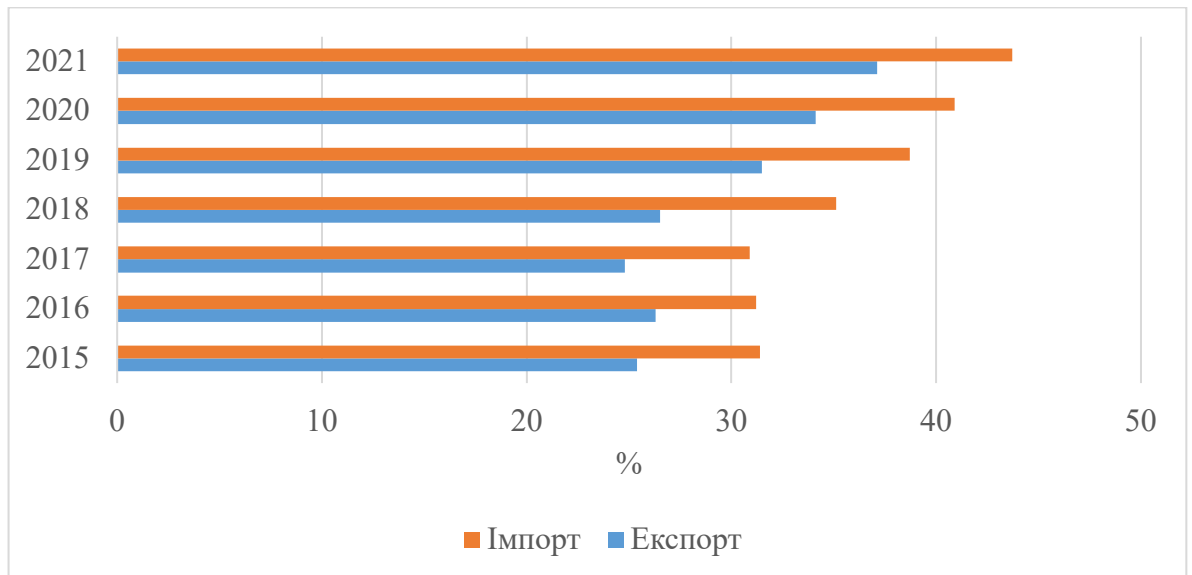

Рис. 2.4. Питома вага країн ЄС у структурі зовнішньої торгівлі України у 2015-2021 рр. (складено автором за матеріалами [43])

Таблиця 2.6 демонструє динаміку прямих іноземних інвестицій в економіку України. У таблиці видно значне розширення географії країни, зацікавлених в економічному партнерстві з Україною. Крім того, у категорії “Інші країни ЄС” зростання прямих іноземних інвестицій було більш ніж у 3,9 рази.

Таблиця 2.6

Динаміка ПІІ із ЄС до України у 2016-2021 рр.

Країни ЄС	Рік					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Усього з країн ЄС	22499,4	28016,8	30612,55	36318,5	39912,5	46345,01
Кіпр	8701,5	10102,9	12590,7	14083,5	14759,7	10888,4
Нідерланди	4774,0	8150,2	6888,9	8506,5	9060,4	8618,5
Велика Британія	1365,8	1890,1	2123,2	2462,4	3059,6	5659,9
Німеччина	2459,5	1985,8	2075,7	2198,2	2413,6	5024,8
Франція	826,1	1038,2	1375,0	1795,5	1971,7	4272,2
Австрія	1354,9	1580,0	1625,6	2145,4	1931,7	2136,0
Люксембург	306,0	379,5	393,2	500,5	1468,6	1590,0
Польща	490,8	559,8	797,2	1043,0	1164,3	1876,0
Угорщина	374,3	468,3	584,9	845,7	1173,0	843,1
Швеція	593,2	299,9	355,16	452,4	490,6	596,6
Інші країни ЄС	1253,3	1562,1	1802,5	2285,5	2419,3	4839,0
Усього в Україні	37513,6	41206,2	45662,1	51522,5	50836,3	57524,2
Усього з країн ЄС-15	12456,4	14256,0	15851,5	19346,4	21752,1	25506,76

Таблиця складена автором за матеріалами: [32].

Варто також зазначити, що динаміка іноземних інвестицій з України в країну ЄС також є позитивною, але характеризується майже повною «домінуванням» Республіки Кіпр в інвестиційному портфелі (понад 95%),

причини чого описані вище (табл. 2.7). Також були зафіксовані інвестиції в Республіку Латвію (2,9%), Республіку Угорщину (0,36%) та ряд інших країн ЄС (1,9%). Загалом, обсяг фактичних інвестицій в країні ЄС є мінімальним, що призводить до односторонньої привабливості капіталу.

Таблиця 2.7

Динаміка ПІІ з України до ЄС у 2016-2021 рр.

Держави ЄС	Рік					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Усього у країні ЄС	6111,0	6127,9	6134,0	6129,5	6778,6	6860,6
Кіпр	5923,7	5940,1	5946,2	5648,2	6241,9	6504,4
Латвія	69,8	69,8	69,6	371,3	399,7	199,1
Угорщина	14,6	15,1	15,2	10,1	22,1	25,1
Інші країни ЄС	102,9	102,9	103,0	99,9	114,9	132
Усього з України	6315,2	6331,6	6339,7	6334,2	6982,3	7064,3
Усього у країні ЄС	23,2	23,2	45,1	78,9	43,1	55,9

Таблиця складена автором за матеріалами: [43].

Здійснені дослідження дають підставу зробити висновок, що основними тенденціями розвитку зовнішньої торгівлі України стало зростання частки Європейського Союзу в структурі експорту та імпорту вітчизняних послуг та товарів. Найбільше збільшення прямих іноземних інвестицій (ПІІ) з ЄС відбулося з Кіпру, але, як уже отримано, значно збільшилася частка провідних європейських країн, зацікавлених у впровадженні сучасних технологій на базі вітчизняних підприємств. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС сприяло зміцненню репутації України як економічно стабільної та привабливої для інвестицій країни. Таким чином, торговельна політика України демонструє курс країни на європейську економічну інтеграцію у сферу зовнішньої торгівлі.

Досягнення Збройних Сил України у захисті України від військової агресії та відстоюванні нашої незалежності відіграли вирішальну роль у просуванні інтеграції України до Європейського Союзу. Кульмінацією цього прогресу стало подання Україною заявки на членство в ЄС 28 лютого 2022 року, а згодом отримання статусу кандидата на вступ до ЄС 23 червня 2022 року. Варто зазначити, що процес євроінтеграції має значне значення. важливості для стратегії розвитку України з огляду на виклики, з якими стикаються країни-члени ЄС, та зовнішньополітичний пріоритет європейської інтеграції України. Цей інтеграційний процес безпосередньо впливає на використання Україною наявних ресурсів і добробут її населення, до чого спонукало рішення про інтеграцію до європейського простору. Як наслідок, Україна активно бере участь у політичній, економічній та соціальній інтеграції з Європою.

Україна суттєво відстає від відомих західноєвропейських країн, коли йдеться про просування стратегічного планування соціально-економічного розвитку, а також виконання стратегій ЄС. Протягом останнього десятиліття кілька відомих стратегій відіграли ключову роль у наближенні України до Європейського Союзу з точки зору економічного планування та інтеграції нашої країни в європейську економічну сферу. Ці стратегії включають:

1. Економічна стратегія країни на період до 2030 року;
2. Стратегія національного розвитку України до 2015 року;
3. Стратегія “Інноваційний розвиток України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів”.
4. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020»;
5. Стратегія «Україна 2020 - Національна стратегія модернізації
6. Стратегія економічного і соціального розвитку України на 2004-2015 роки «На шляху до європейської інтеграції».

Однак, упродовж останніх п’яти років ми спостерігаємо позитивну тенденцію у підході до стратегічного планування: все більше уваги приділяти

змісту стратегії, а також брати на себе всю більшу відповідальність за її реалізацію. Читким прикладом є прийняття Економічної стратегії «Україна – 2030» (Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179), яка стала значним кроком на шляху до вдосконалення попередньої стратегії. Водночас, вектор розвитку держави залишився незмінним - інтеграція до Європейського Союзу. Слід зазначити, що Стратегія «Україна – 2030» є більш обдуманною та реалістичною: список запланованих було реформовано чіткими стратегічними цілями, описаними в контексті реалізації стратегій, а також розроблені показники та моніторингові показники, що обґрунтовуються на поточній (реальній) ситуації та є реалістичними з точки зору виконання.

У проекті стратегії «Україна-2030» також врахована оновлена стратегія сталого розвитку ЄС «Європа-2030» та Цілі сталого розвитку до 2030 року. У формуванні економічної стратегії України до 2030 року експерти врахували основні недоліки попередніх стратегій, завдяки чому в контексті курсу країни на європейську інтеграцію були визначені ключові напрямки досягнення поставлених цілей, зокрема:

1. Використання економічної дипломатії для створення коаліцій і партнерства між вітчизняними підприємствами та впливовими корпораціями в межах Європейського Союзу;
2. Впровадження сучасних методів міжнародного співфінансування високоперспективних інвестиційних проектів.
3. Реалізація ініціатив щодо просування та поширення знань щодо інвестиційних потреб та можливостей у внутрішньому виробничому секторі, зокрема у сільському господарстві.
4. Реалізація практичної співпраці в рамках Стратегії ЄС 2030;
5. Запровадження моніторингу цін у транснаціональних корпораціях для боротьби з ухиленням від сплати податків в Україні.
6. Утворення та розвиток системи внутрішнього захисту інвестицій та протидії недобросовісній конкуренції з боку представників держави.

До початку повномасштабних військових операцій була розроблена Стратегія, у яку враховано партнерів, а також треті країни та інше. Варто зазначити, що деякі положення Стратегії потребують значних коригувань, після чого вона була розроблена до початку військових дій.

Національна економічна стратегія включає 62 реформи, з яких 8 є пріоритетними, а також 2 програми, які також є пріоритетними. Також, вона отримала 25 ключових показників успіху для розвитку країни. Обрана стратегія спрямована на покращення позицій України в рейтингу Doing Business Всесвітнього банку, кредитних рейтингах, зокрема Standard and Poor's, а також у рейтингу конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), а також досягнення інших показників, які оцінюють прогрес реформ та програми.

На наше переконання, ця стратегія заслуговує увагу, але вона охоплює дуже велику кількість впровадження реформ і програм розвитку (62), що є складним для країни, яка перебуває у війні з Росією. Крім того, деякі показники (пункт 4 - Стратегічні показники) викликають обґрунтовані сумніви щодо їх досягнення.

У контексті європейської інтеграції необхідно порівняти Національну економічну стратегію до 2030 року зі Стратегією "Європа 2030". Сама Стратегія «Європа 2030», яка наразі реалізується в рамках Європейського Союзу, є надзвичайно зрозумілою: вона демонструє напрямки, в яких мають бути досягнуті цілі, має набір рекомендацій, розроблених окремо для кожної країни-члена ЄС, та інструменти для їх реалізації. Кожного року її реалізація контролюється в шкірній країні, і на цій основі Європейська Комісія розробляє конкретні рекомендації щодо покращення економічних показників, які приймаються всіма країнами-членами ЄС.

З нашої точки зору, Національна економічна стратегія на період до 2030 року є чітким напрямком стратегічного прогресу нашої країни.

Україна розглядає свій поточний статус асоціації з ЄС як сходинку до

можливого вступу. Хоча перші відповіді Європейської комісії та Європейського парламенту продемонстрували сильну політичну емпатію до прохання України, лідери ЄС не висловили ймовірність негайного вступу. Ця обережність впливає з розуміння того, що переговори про членство часто важкі та забирають багато часу, і не потрібно йти короткими шляхами. Крім того, існують суперечливі інтереси ЄС, які можуть перешкодити чіткому шляху до членства. Тим не менш, Європейський Союз має включити безпековий компонент поряд із політикою інтеграції та співпраці з країнами Східного партнерства.

Таким чином, можна окреслити низку пріоритетів європейської економічної інтеграції України, а саме:

- торгівля;
- конкуренція;
- енергетичне співробітництво;
- економічне співробітництво;
- політичний діалог.

2.3. Перспективи європейської економічної інтеграції України у сучасних умовах

Досвід європейської інтеграції України в умовах воєнного часу є унікальним. Захистивши східний фланг ЄС і НАТО від збройної інтервенції Росії та зазнавши величезних людських, фінансових та економічних втрат, країна отримала статус країни-кандидата на вступ до ЄС, продовжує проєвропейські реформи в різних сферах, поглиблює секторальну співпрацю з Брюсселем та виконує положення Договору про асоціацію і рекомендації Європейської комісії.

Українське суспільство єдине у своєму виборі щодо вступу до Європейського Союзу. У серпні 2023 року понад 80% українців висловилися за членство (рис. 2.5).

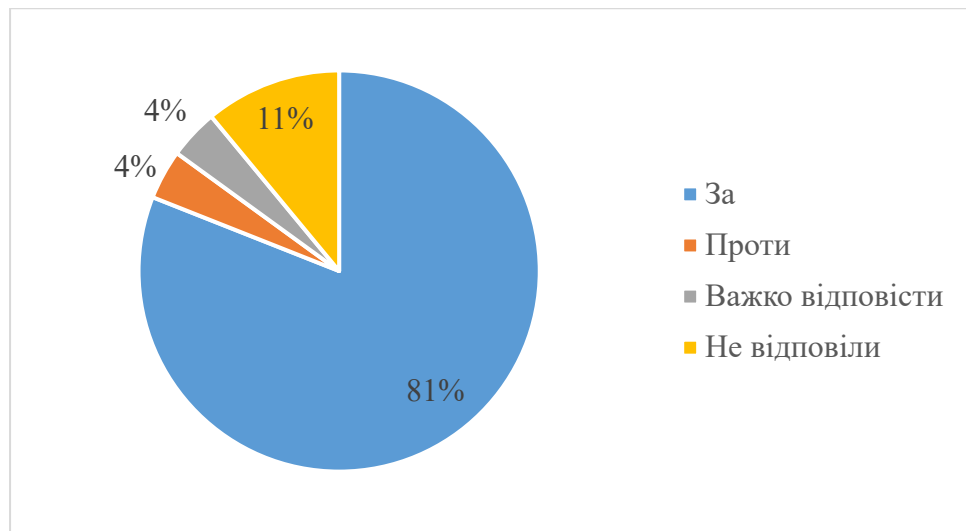

Рис. 2.5. Результати опитування населення України щодо вступу в ЄС у 2023 р. (складено автором за матеріалами [72])

Щоб розпочати процес переговорів про вступ, Україні необхідно успішно виконати кілька ключових кроків. Серед них – реформування Конституційного Суду, проведення перевірки доброчесності кандидатів до Вищої ради правосуддя та відбір кандидатів до Вищої кваліфікаційної комісії суддів, побороти корупцію, особливо на найвищому рівні. Про це свідчить значна кількість притягнень до кримінальної відповідальності та засуджень, а також нещодавнє призначення нового керівника Спеціальної антикорупційної прокуратури. Крім того, від України очікується впровадження реформ у сфері боротьби з відмиванням грошей та зміцнення правоохоронного сектору. Іншим важливим аспектом є обмеження надмірного впливу олігархів в економічній, політичній та соціальній сферах та приведення українського законодавства у відповідність до європейського щодо аудіовізуальних медіа-сервісів і національних меншин.

Європейська інтеграція має як переваги, так і ризики, і Україна має зосередитися на використанні позитивних аспектів європейської інтеграції. У таблиці 3.1 наведено SWOT-аналіз європейської інтеграції України.

Таблиця 2.8

SWOT-матриця європейської економічної інтеграції України

Сфера	Сильні сторони	Слабкі сторони
1	2	3
Політичні	– колективна європейська безпека; – членство в НАТО; – плюралістична і стабільна демократична держава, заснована на	– часткова втрата суверенітету; – невизначеність місця України в стратегії розвитку ЄС.
Економічні	– макроекономічна стабільність; – технологічна модернізація; – вільний доступ до новітніх технологій, капіталу та інформації; – сільськогосподарські субсидії; – залучення іноземних інвестицій та нових технологій в українську економіку; – створення нових робочих місць; – єдині митні тарифи; – антидемпінгова політика;	– неконкурентність рівня ВВП та доходу на душу населення у зв'язку із воєнним станом порівняно із іншими країнами ЄС; – втрата конкурентоспроможності в окремих секторах економіки; – недостатня пропозиція вітчизняних товарів на внутрішньому ринку; – недостатня конкурентоспроможність продукції на зовнішньому ринку; – складність переходу на європейський
Соціальні	– ефективний захист прав людини в інституціях ЄС; – впровадження соціальних стандартів у сфері охорони здоров'я, освіти, культури, соціального захисту та забезпечення; – ефективний захист прав працівників; – забезпечення високого рівня життя населення; – відкриті кордони для вільного пересування людей; – розвинута система захисту навколишнього середовища; – формування нового національного менталітету.	– складний візовий режим з країнами-сусідами на сході.
	Можливості	Загрози
Політичні	– встановлення стабільної політичної системи; зниження рівня корупції; – сприйняття України як важливого суб'єкта політичних відносин; – посилення співпраці у боротьбі з організованою злочинністю,	– ризик втягування України у зіткнення цивілізацій між Заходом і мусульманським світом.

Продовження таблиці 2.8

1	2	3
Економічні	– забезпечення розвитку малого і середнього підприємництва; – впровадження стандартів ЄС у виробництві; – уніфікація цін на енергоносії; – транспорт в межах країн-членів; – доступ до ринку ЄС; – підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників;	– переміщення в Україну шкідливих виробництв; – експлуатація ресурсної бази та дешевої сировини України; – скорочення традиційного українського експорту до ЄС; – використання дешевої робочої сили з України; витіснення вітчизняних виробників з внутрішнього ринку;
Соціальні	– формування середнього класу; – право на вільну працю; – гідна заробітна плата та гарантії зайнятості; – реформа освіти, охорони здоров'я та соціального захисту; – соціальне партнерство між владою, бізнесом та працівниками.	– поглиблення демографічного спаду; – імміграція та нелегальна міграція працівників; зростання безробіття.

Таблиця складена автором.

Аналіз переваг і недоліків інтеграції України до ЄС показує, що Україні слід зосередитися на власних перевагах і потенційних можливостях для створення перспективи входження в європейський політичний та економічний простір.

Зокрема, Єврокомісія заявила, що Україна успішно реалізувала 90% реформ, очікуваних ЄС, але вважає, що продовження незавершених реформ залишається передумовою для відповідності та подальшого розвитку. Більшість здійснених реформ були пов'язані з політичними факторами.

Події, спровоковані військовим вторгненням Росії, показали, що відкриття торгівлі між нашою державою та Європейським Союзом та прискорена інтеграція до внутрішнього ринку ЄС є ключовими для збереження національної економіки та швидкого відновлення економіки в умовах умови військових дій.

У випадку нашої країни як країни-кандидата на вступ до ЄС можна передбачити різні сценарії економічної інтеграції залежно від тривалості війни, ступеня складності та впливу на торгові потоки.

За сценарієм повільного зростання та післявоєнного відновлення, до 2030 року Україна могла б експортувати до ЄС товарів і послуг на суму понад 35 мільярдів доларів США та імпортувати з ЄС товарів і послуг на суму понад 24 мільярди доларів США.

За сценарієм прискореного зростання до 2030 року експорт може досягти 103 мільярдів доларів, а імпорт – 129 мільярдів доларів. Це значно вище нинішніх показників. Нагадаємо, у 2021 році за відносно спокійних умов експорт товарів України до ЄС перевищив 26 млрд доларів США, а імпорт наблизився до 28,9 млрд доларів США.

Для нашої країни вступ до ЄС означатиме збільшення обсягів і обсягів торговельних потоків, відкриття та полегшення доступу до європейських ринків, підвищення технічної складності вироблених товарів, підвищення експертності.

Вступ до ЄС також сприятиме зменшенню безробіття, зміцненню людського капіталу та покращенню рівня життя та заробітної плати.

Варто зазначити, що вступ України до ЄС буде вигідний обом сторонам, оскільки для країн ЄС це означатиме збільшення віддачі від інвестицій, Можливість скорочення дефіциту робочої сили, зниження вартості робочої сили, збільшення бюджету ЄС за рахунок українських внесків, уникнення підвищення зарплат, збільшення доходів банківського сектору тощо.

Крім того, для ЄС вступ України стане можливістю зміцнити свою стратегічну автономію шляхом запровадження чіткого набору правил щодо збереження відкритості, збільшення торгівлі та інвестицій в економіку ЄС, стабілізації та захисту європейських споживачів і виробників Захист від обмежувальної та примусової торгівлі практики третіх країн.

Досягнення вищезазначених показників потребує багато роботи та часу. Тому Україні варто почати готувати свою економіку до членства в ЄС і скористатися всіма можливостями, які відкриває її кандидатура.

Тому поки тривають політичні дискусії щодо вступних переговорів, необхідно працювати над системною економічною інтеграцією нашої країни в ЄС, яка є основою всіх інтеграційних процесів на європейському континенті.

Це питання бурхливо обговорювалося на саміті Україна-ЄС та на спільному засіданні Єврокомісії та українського уряду. На основі наших висновків ми пропонуємо п'ять основних модулів:

1. Коригування та вдосконалення законодавства.

Напередодні переговорів про вступ Україна та ЄС мають ратифікувати спільне рішення, яке базується на успіхах, досягнутих у адаптації інституційної бази для покращення доступу до європейських ринків та забезпечення економічної конвергенції між Україною та ЄС.

2. Виконувати угоди про вільну торгівлю.

Завдяки рішенням ЄС запровадити автономні торговельні заходи у вигляді скасування різноманітних тарифів, угоду про регулювання автомобільного транспорту та ефективну реалізацію логістичної співпраці в різних сферах, наша країна успішно зберегла довоєнний обсяг торгівлі між ЄС і Україна.

Якщо у 2021 році, до початку війни Росії проти України, частка ЄС у міжнародній торгівлі України впала до 41%, то у найважчому для економіки країни 2022 році цей показник зріс до 55,5%. Найпозитивнішим моментом є те, що під час війни зберігався стратегічний імпорт з ЄС;

Тому що понад 90% паливно-мастильних матеріалів і майже 70% ліків, необхідних на передовій, наша країна закуповує з ЄС [29].

У квітні 2022 року в умовах повномасштабного вторгнення Росії Єврокомісія вжила безпрецедентних кроків для підтримки України. Тоді за рік було скасовано всі мита на вітчизняні товари та підписано угоду про автомобільні перевезення, що забезпечило економічну безпеку нашої країни.

З початку 2024 року має бути досягнуто домовленості про продовження Угоди про автономні торговельні заходи та Угоди про ліцензування автомобілів (Європейська комісія вже висловила свою позицію щодо продовження угоди до кінця 2025 року). Це необхідно як для підтримки функціонування військової економіки України, так і для підготовки до процесу економічної інтеграції між Україною та ЄС.

3. Відродження економіки та значення міжнародних фінансових інститутів. Міжнародні фінансові установи є важливими учасниками сприяння процесу відновлення економіки та інфраструктури нашої країни. На цьому тлі наприкінці 2022 року було досягнуто консенсусу щодо ключової ролі приватного капіталу в участі у післявоєнному відновленні економіки. Наразі найбільш проблемою для представників приватного сектору європейських країн є алгоритм страхування військових ризиків, що діє в нашій країні.

4. Інтеграція ринку праці. З початком військових дій та напливом біженців до ЄС Тимчасовий механізм захисту допоміг багатьом українцям знайти легальну роботу в країнах ЄС. У свою чергу, українська робоча сила, яка шукає роботу, може допомогти країнам зі структурним дефіцитом робочої сили (Німеччина, Чехія та Республіка Польща) вирішити власні економічні проблеми. Але найважливіше для України – дати своїм громадянам можливість якнайшвидше повернутися додому та сприяти загальному економічному процвітанню України. Тому необхідно розробити системну систему економічної інтеграції між Україною та ЄС, яка стане основою для всіх інтеграційних процесів на європейському континенті.

5. Формування локомотиву економічної інтеграції. Також існує нагальна потреба у покращенні функціонування банківської системи країни, яка наразі мало кредитує підприємства та виробників. Також вирішальними є можлива реформа системи правосуддя та боротьба з корупцією, надання податкових

пільг і кредитів для самозайнятих осіб, запровадження більш прозорої системи відшкодування ПДВ та зменшення адміністративного тиску на бізнес.

6. Європейська зелена модель розвитку. Європейська зелена угода є найамбітнішим у світі планом трансформації, і за допомогою Закону про клімат ЄС виконує свої амбіції до 2050 року, встановлюючи обов'язкові правові норми, зокрема через реалізації пакету заходів щодо скорочення викидів парникових газів на 55% [53].

В економічній сфері найбільш актуальним залишається питання дерегуляції монопольних ринків та надзвичайно швидкого відкриття ринку землі для громадян, індивідуального бізнесу та великих інвесторів (резидентів і нерезидентів). Це створить передумови для щорічного зростання ВВП України на 2-4% і наблизить цей показник до темпів зростання інших європейських країн, що в свою чергу призведе до зростання ВВП України за рівнем життя населення.

5. Вкрай необхідно прийняти законодавчу базу для регулювання прозорості корпоративного управління та адміністрування відповідно до стандартів ОЕСР. Це допоможе захистити незалежність наглядової ради та генерального директора в їх роботі, знизити ризики незаконно отриманих обшуків і відмивання грошей, а також підвищити прозорість у сфері корпоративного управління.

Отже, у разі реалізації вищезазначених пропозицій Україна може ефективно та швидко реалізувати курс на європейську економічну інтеграцію і стати повноправним членом ЄС.

Висновки до другого розділу

1. На початку 2022 р. лише п'ять країн мають статус кандидатів у ЄС – Албанія, Туреччина, Північна Македонія, Чорногорія та Сербія. Занепад демократії на Західних Балканах є критичною проблемою, яка особливо помітна у сфері засобів масової інформації. Нестача свободи слова, тиск на

медіа та недостатній рівень прозорості державних інститутів ускладнюють процес євроінтеграції цих країн. Навесні 2022 року Україна, Грузія і Молдова у відповідь на конфлікт Росії з Україною одночасно подали заявки на приєднання до Європейського Союзу за програмою прискореної процедури за прикладом України. Цей крок підкреслив важливість ЄС як гаранта стабільності та безпеки в регіоні, а також вказав на прагнення цих країн до інтеграції в європейську політичну та економічну систему. Питання інтеграції нових кандидатів ускладнюються геополітичними викликами та необхідністю проведення внутрішніх реформ.

2. Комплексна програма інтеграції України до ЄС передбачає політичні, соціально-економічні та правові зміни. Для того, щоб Україна досягла успішної інтеграції в Європу, вкрай важливо визначити пріоритет внутрішніх зусиль, які сприяють стабільному демократичному прогресу в суспільстві. Це включає побудову сильної національної економіки, яка сприяє взаємовигідній співпраці та партнерству. Важливими аспектами є реформа системи правосуддя, боротьба з корупцією, покращення бізнес-клімату та зміцнення інституційної спроможності державних органів. Співпраця з ЄС також відкриває нові можливості для розвитку інфраструктури, освіти та медицини, що сприятиме підвищенню якості життя українських громадян.

3. Економічний фактор євроінтеграції України представлений низкою економічних переваг, які країна отримала в результаті цього процесу, отримавши доступ до високорозвиненого ринку ЄС. Зокрема, реальний ВВП України за весь аналізований період зріс у середньому на 8,8% у гривневому еквіваленті та на 2,4% в іноземній валюті. Середній темп зростання доходів домогосподарств (20,1%) за звітний період був значно вищим за рівень інфляції (9,16%), що свідчить про те, що зростання реальних доходів громадян України за період ратифікації Договору про асоціацію між Україною та ЄС перевищило 65%. Це свідчить про позитивний вплив євроінтеграційних процесів на добробут населення. Крім того, збільшення обсягів експорту до

країн ЄС сприяло розвитку промислового та аграрного секторів, що в свою чергу підтримує економічне зростання та підвищення конкурентоспроможності української продукції на світових ринках.

4. Аналіз загального прогресу у виконанні Договору про асоціацію в розрізі 24 ключових секторів економіки засвідчив загалом позитивну динаміку у виконанні поставлених завдань. Найбільший прогрес досягнутий у сферах політичного діалогу, національної безпеки та оборони, гуманітарної політики, юстиції, свободи, безпеки та прав людини, які позитивно оцінюються органами влади ЄС, що зумовлює стабільне збільшення фінансової підтримки на реалізацію євроінтеграційних реформ. Водночас варто відзначити вкрай складну ситуацію у сфері боротьби з фінансовими махінаціями та співпраці зі структурами фінансового контролю ЄС, де практично не було досягнуто жодного прогресу. Це вказує на необхідність подальших реформ у сфері антикорупційної політики та зміцнення інституцій, відповідальних за фінансовий контроль та прозорість.

5. На основі аналізу досвіду економічної співпраці між Україною та ЄС за останні роки визначено основні перспективні складові для досягнення системної економічної інтеграції нашої країни до Європейського Союзу. Адаптація та вдосконалення законодавства відповідно до європейських стандартів, реалізація Угоди про вільну торгівлю, економічне відновлення за підтримки міжнародних фінансових інституцій, інтеграція ринків праці та формування локомотивів економічної інтеграції є ключовими аспектами цього процесу. Крім того, важливою складовою є розвиток інноваційних технологій та цифрової економіки, що сприятиме підвищенню продуктивності та конкурентоспроможності українських підприємств на європейському ринку. Інтеграція в ЄС відкриває нові перспективи для залучення інвестицій, розвитку інфраструктури та підвищення рівня життя населення.

ВИСНОВКИ

1. Регіональна економічна інтеграція передбачає утворення нової спільності. Європейська економічна інтеграція є інтеграційним процесом на регіональному рівні, якому притаманні специфічні риси. З моменту свого зародження вона стала об'єктом численних досліджень, у ході яких було висунуто різні теорії, що пояснюють сутність та причини даного процесу. Найбільш популярними та розробленими стали концепції реалістичної, нефункціональної та федералістичної парадигм, що пропонують такі теорії як міжурядовий підхід, ліберальний інтерговернменталізм, неофункціоналізм, функціональний федералізм тощо. Нині у науковому співтоваристві пріоритетними теоріями вважаються ліберальний інтерговернменталізм та оновлений неофункціоналізм, тоді як положення федералістичної концепції розглядаються як архаїчні та несучасні. Кожна з цих теорій робить свій внесок у розуміння складного процесу інтеграції, розкриваючи різні аспекти та механізми, які впливають на формування та розвиток єдиного ринку.

2. Європейська інтеграція пройшла тривалий шлях: від оформлення взаємодії виключно в економічній сфері до утворення інституційної структури, що поєднує ознаки наддержавної освіти та міжнародної організації, у вигляді ЄС. У той же час, з розширенням європейської інтеграції та залученням до власних лав нових і нових країн, Євросоюз зіткнувся з низкою серйозних проблем, що похитнули впевненість у незворотності інтеграції та її сприятливому впливі на держави-члени. Протягом останніх 20 років на частку ЄС випали інституційний занепад, пов'язаний з небажанням учасників об'єднання приймати загальноєвропейську конституцію, європейську боргову кризу, що виявилася у стагнації найбільших економік Європи та значному ослабленні менш розвинених держав, міграційний колапс, викликаний відсутністю скоординованої політики з боку Євросоюзу імміграційного

поток до Європи, проблема поширення коронавірусної інфекції, що продемонструвала неналагодженість дій європейських політиків і складності у досягненні консенсусу в рамках ЄС навіть з фінансових питань. Незважаючи на ці виклики, ЄС продовжує розвиватися і адаптуватися до нових реалій, шукаючи шляхи для зміцнення інтеграції та підтримки стабільності в регіоні.

3. На початку 2022 року лише п'ять країн мають статус кандидатів у ЄС – Албанія, Туреччина, Північна Македонія, Чорногорія та Сербія. Занепад демократії на Західних Балканах є критичною проблемою, яка особливо помітна у сфері засобів масової інформації. Навесні 2022 року Україна, Грузія і Молдова у відповідь на конфлікт Росії з Україною одночасно подали заявки на приєднання до Європейського Союзу за програмою прискореної процедури за прикладом України. Брексит, вихід Великобританії з ЄС, став серйозним викликом для європейської інтеграції, проте він також відкрив нові можливості для перегляду політики та стратегії розширення Союзу. Важливим аспектом є оцінка впливу Брекситу на економічні та політичні процеси в ЄС, а також на перспективи подальшого розширення.

4. Комплексна програма інтеграції України до ЄС передбачає політичні, соціально-економічні та правові зміни. Для того, щоб Україна досягла успішної інтеграції в Європу, вкрай важливо визначити пріоритет внутрішніх зусиль, які сприяють стабільному демократичному прогресу в суспільстві. Це включає побудову сильної національної економіки, яка сприяє взаємовигідній співпраці та партнерству. Україна отримала чудову можливість підготуватися до членства в ЄС, маючи доступ до фінансової допомоги та експертного керівництва Співтовариства, а також цінний досвід інтеграції нових держав-членів. Зростання економічних показників, реформування ключових галузей та приведення законодавства у відповідність до європейських стандартів є важливими кроками на шляху до повноправного членства в ЄС.

5. Перспективи системної європейської економічної інтеграції України до Європейського Союзу включають адаптацію та вдосконалення законодавства, реалізацію Угоди про вільну торгівлю, економічне відновлення та важливість міжнародних фінансових інституцій, інтеграцію ринків праці, формування локомотивів економічної інтеграції. Важливо також зазначити, що успішна інтеграція залежить від політичної стабільності, зниження корупції та ефективного управління ресурсами. Співпраця з ЄС відкриває нові можливості для України у сфері технологічного розвитку, інновацій та наукових досліджень, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності української економіки на міжнародній арені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артёмов І. В. Проблеми і перспективи входження України в Європейський Союз. Ужгород: Ліра. 2013. 384 с.
2. Барановський Ф. В. Європейський Союз у міжнародних відносинах на сучасному етапі. Політологічні записки. 2013. Вин. 1. Є. 50-58.
3. Батарейко А. О. Проблеми та перспективи європейської інтеграції України. Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. 2014. №1. Є. 34-37.
4. Батарейко А. О. Проблеми та перспективи європейської інтеграції України. Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ, Київ. 2014. С. 34-37.
5. Бойко А. В. Стійкість національної економіки: теорія, методологія, практика: монографія. Київ : Ін-т екон. та прогнозує. ПАП України, 2014. 288 с.
6. Бутирська І. Розвиток політики та економіки Румунії в ЄС. Історико- політичні проблеми сучасного світу. 2018. Т. 37-38. С. 139-147.
7. Бутирська І. Функціонування владних інституцій та розвиток процесів у політичному просторі Європейського Союзу. Історико-політичні проблеми сучасного світу. 2019. Т. 39. С. 32-40.
8. Буторина О. В. Сужение Европейского Союза и потенциал интеграции. Овременная Европа. 2020. №2. С. 20-32.
9. Бюджет-23: армія, дороги і марафон, 5 листопада 2022 р. URL: https://lb.ua/economics/2022/11/05/534879_byudzheth23_armiya_dorogi_i_marafon.html (дата звернення: 05.05.2024).
10. Вахудова А. М. Нерозділена Європа: демократія, важелі впливу та інтеграція після комунізму / Пер. з англ. Т. Цимбала. - К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. 379 с.
11. Верховна Рада України. URL: <https://www.rada.gov> (дата

звернення: 05.05.2024).

12. Верховна Рада ухвалила Антикорупційну стратегію на 2021-2025 роки. НАЗК, 20 червня 2022 р. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/verhovna-rada-uhvalyla-antykorrupsijnu-strategiyu-na-2021-2025-roky> (дата звернення: 05.05.2024).
13. Веселовський А. Європейська інтеграція починається в Україні. Зовнішні справи. 2012. С. 5-8.
14. Голютяк А. Р. Перспективи вступу України до Євросоюзу. Економіко - правовий розвиток сучасної України: матер. III Всеукр. наук. конф. студ., аспір. та молодих вчених. Одеса, 2013. С. 23-26.
15. Дергачов О.П. Партнерський потенціал України: становлення і реалізація. - К., 2009. 496 с.
16. Дмитренко О.В. Сутність та значення глобальної конкурентоспроможності країни. Регіональна економіка. 2016. С. 7-9.
17. Договір про Європейський Союз. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text. (дата звернення: 05.05.2024).
18. Європейська інтеграція. Konrad Adenauer Stiftung. 2022. URL: <https://www.kas.de/uk/web/ukraine/statistische-inhalte-detail/-/content/europaeische-integration2> (дата звернення: 05.05.2024).
19. Європейський Союз у ХХІ столітті: функціонування та розвиток: монографія / за заг. ред. В. С. Загорського, О. Я. Красівського. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2016. 632 с.
20. Європейський Союз: навч. посіб. [А. О. Бояр (кер. авт. кол.), Н. П. Карпчук, Н. І. Романюк та ін.]. Київ: ФОП Маслаков, 2020. 600 с.
21. Європейський центральний банк. URL: http://www.ecb.int/press/pdf/ffi/eaefd_4q2011.pdf (дата звернення: 05.05.2024).
22. ЄС надасть Україні 9 млрд євро допомоги. Суспільне. Новини, 31 травня 2022р. URL: <https://suspilne.media/244971-es-nadastukraini-9-mlrd-evro>

doromogi (дата звернення: 05.05.2024).

23. Жовновач Р.І. Забезпечення конкурентного розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування на основі управління конкурентоспроможністю продукції. Теоретичні та практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності, 2015. Є. 168-177. URL: <http://journals.uran.ua/index.php/2225-6407/article/view/76087/71641> (дата звернення: 05.05.2024).

24. Закутня А. О. Розвиток Європейського Союзу в сучасних умовах як елемент змін світового господарства і міжнародних відносин. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream> (дата звернення: 05.05.2024).

25. Зовнішня політика України: здобутки і проблеми. Київ: Т-во «Знання» України, 2007. 24 с.

26. Іванова М.І., Варяниченко О.В. Переваги та ризики Євроінтеграції України. Київ: Либідь, 2015. 211 с.

27. Кваліфікаційна робота бакалавра : методичні рекомендації до виконання для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності «Міжнародні економічні відносини», освітньо-професійної програми «Міжнародна логістика і митна справа» / уклад. Л. І. Григорова-Беренда, С. А. Касьян, О. В. Ханова. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2021. – 40 с.

28. Кількість українських біженців, зареєстрованих у Європі, перевищила 7 мільйонів. Нові дані ООН. Голос Америки, 8 вересня 2022 р. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/kilkist-zhertv-ta-bizhentsiv-zroslo-oorf6736396.html> (дата звернення: 05.05.2024).

29. Кобрусєва В. О. Особливості інтеграції України до ЄС. Економіко-правовий розвиток сучасної України: матер. III Всеукр. наук. конф. студ., аспір. та молодих вчених. Одеса, 2013. С. 26-29.

30. Копійка В. В. Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: історія та засади функціонування / за ред. Л.В. Губерського. К.: Знання, 2009. 751 с.

31. Кordon М. В. Співробітництво України з Європейським Союзом. Вісник Запорізького університету. Серія «Історичні науки». 2009. №1. С. 31-40.
32. Куренкова О. Статус кандидата до ЄС: що це змінить для України та чи допоможе закінчити війну. Суспільне. URL: <https://suspilne.media/250831-90 status-kandidata-do-es-so-ce-zminit-dla-ukrainita-ci-dopomoze-zakinciti-vijnu/> (дата звернення: 05.05.2024).
33. Леськів С. Інтеграція України до Європейського Союзу як основа для розбудови громадянського суспільства. Підприємство, господарство і право. 2017. №6. С. 163-166.
34. Літра Л., Чхиквадзе І. Перспектива членства в ЄС для Грузії, Молдови та України. К., Інститут світової політики, 2016. 20 с.
35. Ломакович В. Кандидатство в ЄС: завдання для Мінфіну та НБУ Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/27/688585/> (дата звернення: 05.05.2024).
36. Мандич О.В. Стратегії забезпечення конкурентного розвитку підприємств: від моделей теорії до умов практики. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, 2017. С. 108-111. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/23-1-2017/25.pdf>. (дата звернення: 05.05.2024).
37. Меліхов А.А. Сутність та необхідність конкурентного розвитку промислових підприємств. Теоретичні та практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності, 2016. С. 138-146. URL: <http://journals.uran.ua/index.php/2225-6407/article/view/105677/100932>. (дата звернення: 05.05.2024).
38. Менеджмент європейської економічної інтеграції. [С. М. Писаренко, Н. В. Ворін, Л. А. Українець та ін.]; за ред. С. М. Писаренко. Київ: Знання, 2012. 373 с.

39. Механізм економічної політики: Навчальний посібник / Ю. М. Уманців, О. І. Міняйло, В. І. Косик. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020. 436 с.
40. Михальчишин Н.Л. Управління економічним розвитком на конкурентних засадах. Причорноморські економічні студії, 2016. С. 36-40.
41. Міністерство Юстиції України. Історія становлення відносин Україна-ЄС. URL: <https://miniust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es> (дата звернення: 05.05.2024).
42. Мінфін. Валовий внутрішній продукт України з 2012 по 2022 рр. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення: 05.05.2024).
43. Мінфін. Прямі іноземні інвестиції (ПП) в Україну. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (дата звернення: 05.05.2024).
44. Міщук В. В. Розширення на схід як етапі розвитку Європейського Союзу. Гілея: науковий вісник. 2019. Вин. 141. С. 52-57.
45. Мних О. Б. Трансфер інноваційних технологій на глобальних і національних ринках і його вплив на економіку. Бізнес Інформ. 2021. №11. С. 35-41.
46. Мовчан В. Торговельна політика України: перспективи та пріоритети інтеграції: монографія. К., 2012. 278 с.
47. Новое время. Союз вирішив прийняти до складу Північну Македонію та Албанію. Грудень 2021. URL: <https://nv.ua/ukr/world/geoDolitics/vstuD-kraiin-zahidnih-balkan-do-ves-zhurnalist-povidomiv-shcho-ves-privnvav-rishennva-ostanni-novini-50202106.html> (дата звернення: 05.05.2024).
48. Оприлюднено щорічний Звіт про виконання Договору про асоціацію Україна-ЄС. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/opryliudneno-shchorichniy-zvit-pro-vykonanniahody-pro-asotsiatsiiu-ukraina-ies> (дата звернення: 05.05.2024).
49. Палагнюк Ю. В. Політика ЄС щодо України на етапі реалізації Україною євроінтеграційної стратегії. Наукові праці. Серія: Державне

управління. Вин. 174. С. 18-22.

50. Панченко М. Більше ніж просто кандидат: чим для ЄС був важливий саміт з Україною. URL:

<https://www.eurointegration.com.Ua/experts/2023/02/9/7155795/> (дата звернення: 05.05.2024).

51. Підходи та оцінки розширення ЄС. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/politolog/15627/> (дата звернення: 05.05.2024).

52. Полянська А. С. Синергія: приховані можливості конкурентного розвитку підприємств. Проблеми формування та реалізації конкурентної політики : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 19-20 вересня 2013 року, Львів : Національний університет «Львівська політехніка» [та інші]. Львів: АртБрук, 2013. С. 187-188. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/28947/1/1_12_187_188.pdf. (дата звернення: 05.05.2024).

53. Пріоритети допомоги ЄС Україні: взаємовигідний рух назустріч. URL: http://www.ier.com.ua/ua/publications/regular_products?pid=5989. (дата звернення: 05.05.2024).

54. Рудік О. М. Концепція європеїзації: нові підходи у світлі подальшого розширення ЄС. Державне управління та місцеве самоврядування. 2018. №3. С. 39-45.

55. Савенко Е. В. Щодо питання визначення поняття та змісту євроінтеграційних процесів. Міжнародний науковий журнал. 2016. Є. 130-132.

56. Сидорук Т. В. Європейська політика сусідства та відносини Україна-ЄС. Острог: Видавництво НУ «Острозька академія», 2008. 210 с.

57. Сидорук Т. В. Україна та Європейський союз на шляху до нової базової угоди. Науковий блог НАУ «Острозька академія». URL: <http://naub.org.ua/?p=420>. (дата звернення: 05.05.2024).

58. Ситник С. Євроінтеграція та європеїзація: проблеми управління / С. Ситник // Віче. 2009. №20. С. 11.

59. Сльозко О. Європейський вибір України в контексті інтеграції в ЄС / Україна у світовому економічному просторі. К.: Таксон. 2008. 246 с. Є. 63-81.
60. Соколовська Я. Яка інтеграція потрібна Україні: 9 питань про головне. К.: Такі справи, 2016. 30 с.
61. Сухіашвілі Д. Т. Реформи в Грузії, як невід'ємна частина інтеграції до Європи. Гілея: науковий вісник. Вин. 61. С. 710-713.
62. Україна - ЄС: Проблеми інтеграції. URL: <https://zn.ua/ukr/intemational/ukravina-ves-problemi-integracivi-.html> (дата звернення: 05.05.2024).
63. Austrian Embassy EU Enlargement. 2022. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.austria.org/eu-enlargement> (дата звернення: 05.05.2024).
64. Congressional Research Service The European Union questions and answers. 2022. Р. 1-17.
65. Consumer Protection EU Enlargement. 2020. URL: <https://www.bmuv.de/erftopics/europe-international/europe/eu-download/123456789/49873/3/zakutnva.pdf> (дата звернення: 05.05.2024).
66. Energy, transport and environment indicators : statistical books. 2018. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/9433240/KS-DK-18-001-EN-N.pdf/73283db2-a66b-4d34-9818-b61a08883681> (дата звернення: 05.05.2024).
67. Enlargement Fatigue in the European Union: From Enlargement to Many Unions. 2019. URL: <https://www.realinstitutoelcano.org/en/work-document/enlargement-fatigue-in-the-european-union-from-enlargement-to-many-unions-wp/> (дата звернення: 05.05.2024).
68. Out of Focus: the EU's Relations with the Western Balkans. 2018. URL: <https://en.boell.org/en/2018/10/09/out-focus-eus-relations-western-balkans> (дата звернення: 05.05.2024).

69. The National Politics of EU Enlargement in the Western Balkans. 2017. URL:
https://books.google.de/books?id=DWbnDwAAOBAJ&nrintsec=frontcover&da=eu+enlargement&hl=ru&sa=X&redir_esc=v#v=onepage&q=eu%20enlargement&f=false (дата звернення: 05.05.2024).
70. Trade Profiles 2022. WTO Statistical Database. URL:
https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/trade_profiles22_e.pdf (дата звернення: 05.05.2024).
71. Ukraine: Rapid Damage and Needs Assessment, August 2022. World Bank. 2022a. URL:
<https://documents1.worldbank.org/curated/en/099445209072239810/pdf/P17884304837910630b9c6040ac12428d5c.pdf>. (дата звернення: 05.05.2024).
72. Ukraine's Economy & Society (2022). URL: Режим доступу:
<https://www.statista.com/study/48494/ukraine/> (дата звернення: 05.05.2024).